

WŁASNĄ DROGĄ DO KRAJU PRZODKÓW

PROGRAM JĘZYKA POLSKIEGO I HISTORII W SZKOŁACH POLSKICH ZA GRANICĄ DLA GRUPY WIEKOWEJ 10-13 LAT

Spis treści:

- 1. Adresaci i przedmiot programu**
- 2. Ogólna charakterystyka koncepcji**
- 3. Cele ogólne i szczegółowe**
- 4. Zestawienie kart programowych**
- 5. Uwagi o realizacji programu**
- 6. Osiągnięcia uczniów po zajęciach z języka polskiego**
- 7. Osiągnięcia uczniów po zajęciach z historii**
- 8. Przykładowe zestawy kart programowych**

Zestaw: Jan Kochanowski *Fraszki*

Zestaw: Zbigniew Herbert *Pan od przyrody*

1. Adresaci i przedmiot programu

Program przeznaczono dla dzieci w wieku od 10 do 13 lat i objął on treści podstawy programowej dla uczniów polskich uczących się za granicą w zakresie języka polskiego i historii. Ma charakter programu zintegrowanego. Może być traktowany, jako kontynuacja nauczania w młodszej grupie wiekowej, ale założono również użycie go w sytuacji, gdy dopiero wraz z nim dziecko zacznie swoją edukację w polskiej szkole za granicą. Oznacza to, że możliwa jest jego realizacja także dla poziomu zaawansowania językowego A. Możliwe, a nawet pod wieloma względami korzystne, choć niewątpliwie trudniejsze, jest także posługiwanie się niniejszym programem w grupie uczniów zróżnicowanej pod względem znajomości języka polskiego.

Do programu opracowany zostanie zestaw kart programowych. Każda z nich zawiera materiał, który można zrealizować na jednej lub kilku lekcjach. Dobór proponowanych treści i metod zależeć będzie od warunków, w których nauczycielowi przyjdzie pracować. Stąd każda karta oprócz informacji o materiale, metodach czy formach ewaluacji zawiera dział „zagadnienia”. Zawarte w tym dziale możliwe tematy jednostek lekcyjnych pokazują rozmaite sposoby omówienia z uczniami odpowiednich treści – różne rozłożenie akcentów i dobór informacji zależy zatem ostatecznie od nauczyciela, a program można elastycznie dopasować do potrzeb danego środowiska. Owa elastyczność jest istotą koncepcji karty programowej, czyli takiego zapisu treści programowych, który zawiera szczegółowe rozwiązania a zarazem nie przesądza ani jednej możliwej formy zajęć, ani czasu ich trwania (liczby godzin).

2. Ogólna charakterystyka koncepcji

2.1 Integracja treści polonistycznych i historycznych

Karty programowe stanowią zatem propozycję przełożenia założeń podstawy programowej na praktykę lekcyjną. Za cel postawiliśmy sobie *wykorzystanie całości materiału* obligatoryjnego i znaczącej części materiału fakultatywnego zawartego w podstawie. Dokonać przy tym należało interpretacji, na ogół rozszerzającej, treści podstawy, co oczywiście pozostaje zawsze pomysłem autorskim i *nie należy traktować owych*

wskazówek, jako jedynych możliwych czy z zasady oddających dokładnie to, co autorzy podstawy mieli na myśli. Szło zarazem o to, aby nie dodawać tekstów czy treści w podstawie nieobecnych (chyba, że służą lepszemu wprowadzeniu treści programowych), a zatem aby *uniknąć pokusy tworzenia nowej podstawy* wedle widzimisię zespołu przygotowującego karty programowe.

Lektura podstawy programowej, informacje dotyczące zróżnicowanego przygotowania nauczycieli szkół polonijnych, a także priorytet, jakim jest kształtowanie więzi z krajem poprzez przyswajanie „ojczyzny-polszczyzny”, przesądziły o podjęciu próby zintegrowania nauczania języka polskiego i historii. Warunkiem realizacji tego pomysłu było powiązanie wątków historycznych z tekstami literackimi (ew. innymi tekstami kultury) wymienionymi w podstawie. Powiązanie to dokonuje się:

- a. albo poprzez zbieżność tematyki (np. *Inwokacja z Pana Tadeusza* pozwala rozwinąć wątek relacji polsko-litewskich),
- b. albo poprzez historię literatury (np. *Fraszki* Jana Kochanowskiego domagają się poruszenia problematyki Rzeczypospolitej szlacheckiej),
- c. albo poprzez potraktowanie literatury, jako źródła historycznego (np. *Pan od przyrody* Zbigniewa Herberta zawiera wskazówki dotyczące wojennych losów polskiej inteligencji).

Należy od razu uczynić dwa istotne zastrzeżenia. Po pierwsze treści, integrowane na jeden z trzech powyższych sposobów, mogą niekiedy wydawać się kojarzone w sposób dość swobodny. Wypada zatem przypomnieć, że celem realizowania podstawy programowej w grupie wiekowej 10-13 lat nie jest ani regularne studium historii literatury polskiej, ani systematyczny, a szczegółowy wykład dziejów ojczystych. Celem tym jest natomiast nauczanie języka osadzonego w kontekście kultury. Trafną formułę podsuwa nam tu Borges: *wszelki język jest alfabetem symboli, użytkowanie go zakłada przeszłość, którą dzielą rozmówcy*. Tytułem przykładu: próżno uczyć podrostki „genezy i skutków insurekcji kościuszkowskiej”, ale warto zabiegać o to, aby rozumiały, czym są „raclawickie kosy”, jeśli w jakimś tekście je nagle odnajdą.

Po wtóre natomiast warto podkreślić, że integracja języka polskiego i historii wokół polonistycznej listy lektur nie odbiera lekcjom historii samodzielności. Nie oznacza zatem, że lekcje historii muszą mieć zawsze literackie „alibi” i pozostawać w kręgu wyznaczonym przez interpretację tekstu. Lokomotywa literatury ciągnie zarówno wagoniki wypełnione bohaterami literackimi, jak i takie, którymi podróżują jedynie postacie historyczne, niewyposażone na tę drogę we własny, najmniejszy nawet, literacki bagaż.

Integracja w „Atlasie” realizuje się poprzez przypisanie każdej z lektur zestawu kart programowych (przypomnijmy: zawierających koncepcję zwykle kilku lekcji) z języka polskiego („Kierunki interpretacyjne”) i z historii („Konteksty historyczne”). Karty owe układać można na kilka sposobów, zawsze realizując ideę integracji. Nie wszystkie karty muszą być wykorzystane, nie wszystkie tematy zrealizowane.

Ułożenie kart wedle porządku chronologicznego. W tym wariantcie dobieramy teksty literackie, tak, aby towarzyszące im lekcje historii dały tradycyjny wykład historii Polski „od mamuta do Bieruta”. Wariant ten godny jest rozważenia zwłaszcza w cudzoziemskich systemach szkolnych, w których nie przewidziano tradycyjnego kursu historii, a zatem szkoła polska nie tylko uczy o dziejach ojczystych, ale także tworzy wyobrażenie o czasie historycznym.

Ułożenie kart wedle autorskiego doboru lektur. Ten wariant pozwala nauczycielowi języka polskiego dostosować kolejność czytanych tekstów do zwyczajów i autorskiego planu pedagoga. Każda lektura da asumpt do rozważań historycznych, choć nie w układzie chronologicznym. Realizacja tego wariantu warta jest uwagi zwłaszcza tam, gdzie uczniowie przynoszą ze szkoły miejscowej wiedzę o epokach historycznych, a wybrane tematy z dziejów polskich można osadzić w przygotowanym już kontekście dziejów powszechnych.

Ułożenie kart wedle odrębnego planu dla każdego z przedmiotów. Wariant ten jest de facto odejściem od integracji na rzecz – nietraktowanej wówczas przez nauczycieli priorytetowo – korelacji przedmiotów. Karty językowe tworzą cykl zajęć polonistycznych; karty historyczne natomiast zestawiamy osobno w kolejności oczekiwanej przez historyka. Wszędzie tam, gdzie nadarza się okazja, wykorzystujemy zasugerowane w programie związki obu zestawień.

2.2 Kierunki interpretacyjne oraz nauczanie gramatyki

Karty programowe oznaczone, jako „Kierunki interpretacyjne” odnoszą się do treści polonistycznych podstawy programowej. Każda karta obejmuje sugestie dotyczące poprowadzenia jednej lub kilku lekcji dotyczących danego tekstu literackiego. Materiał tam zawarty powstaje ze skrzyżowania trzech istotnych zamierzeń (podajemy je w kolejności ważności), a są to:

po pierwsze, wprowadzenie materiału językowego przewidzianego w podstawie programowej w dziale „Kręgi tematyczne”, wzbogaconego o zagadnienia nauki o języku i gramatyki,

po wtóre, dokonanie interpretacji tekstu „tu i teraz” poprzez odniesienie go do doświadczeń uczniowskich,

po trzecie, wprowadzenie informacji o charakterze historyczno-literackim i literaturoznawczym.

Proporcje między tymi trzema elementami dla rozmaitych kart mogą być bardzo różne. Zarówno w przypadku polonistycznych „kierunków”, jak i historycznych „kontekstów” należy zawsze pamiętać o koniecznej modyfikacji kart programowych w zestawieniu z treściami programowymi realizowanymi w szkole w miejscu pobytu dzieci. Ich relatywnie otwarty charakter powinien to ułatwić.

W każdej z kart programowych należy zakotwiczyć przygotowane dla programu zestawy ćwiczeń wprowadzających zagadnienia z gramatyki i ortografii. Dla przykładu zestawy owe już ulokowano w kartach. Należy traktować ten dobór jedynie jako sugestię: nie zostały one trwale zespolone z kartami programowymi z uwagi na bardzo różne tradycje nauczania gramatyki w krajach zamieszkania Polonii, a także dlatego, że karty programowe mogą zmieniać względem siebie położenie (zależnie od decyzji nauczyciela), a wprowadzenie materiału gramatycznego wymaga ustalonego następstwa tematów.

2.3 Konteksty historyczne

Dobór treści historycznych pokrywa się ze wskazaniem podstawy programowej. Interpretacja poszczególnych zagadnień, czyli dobór treści kształcenia, w tym przypadku wynika z chęci zrealizowania trzech postulatów. Pierwszym z nich jest powiązanie problematyki historycznej z lekturą, drugim – traktowanie historii jako „nauczycielki życia”, a zatem łączenie wypadków dziejowych z doświadczaną przez ucznia współczesnością, trzecim natomiast – przekazanie uporządkowanej wiedzy na temat najważniejszych wydarzeń i procesów w dziejach ojczystych.

Tu także stosuje się uczynione powyżej w odniesieniu do literatury zastrzeżenie, co do proporcji. Część tematów sugerowanych w karcie programowej, można potraktować jako alternatywne modele, które zgodnie z preferencjami grupy i nauczyciela, zaakcentują mniej lub bardziej materię literacką, wychowawczą lub *stricte* historyczną.

Niezależnie od swobody, z jaką trzeba traktować zalecenia kart programowych, warto podkreślić w miejscu, gdzie mowa o kryteriach doboru treści, intencje autorów niniejszej koncepcji. Otóż lekcje historii i języka polskiego nie powinny być wizytami w muzeum, w czasie których zdobywa się erudycyjną wiedzę na temat pamiątek starodawnej kultury, skądinąd fascynującej. Powinny być natomiast (by posłużyć się pięknymi obrazami Parandowskiego z *Godziny śródziemnomorskiej*) „spotkaniami wśród gwiazd” i „rozmowami z cieniem”, okazją do dialogu z przodkami, zapewne bardziej na te tematy, które proponują współczesne dzieci, niż na te, które owe wielkie duchy same by być może zaproponowały (gdyby historycy i literaturoznawcy nie odebrali im głosu – dodajmy półzartem, pół serio). Powinna nam zawsze towarzyszyć wskazówka zawarta w tym fragmencie dialogu Piotra i Horacego:

– *Ach, mój Horacy, ileż księzek napisano o twoim życiu i twoich dziełach. (...)*

– *...Trwam dzięki nudziarzom niezdolnym do żadnej innej roboty. Mogę na nich polegać.*

– *Możesz na nich polegać. W ostatni dzień świata (...) niedobitki tych zjadaczy liter (...) pisać będą twoje imię. Lecz to tylko słabe lotki w skrzydłach, którymi przeleciałeś przez tyle wieków. Niosty cię podziw, zachwyty i miłość.*¹

3. Cele ogólne i szczegółowe

3.1 Cele ogólne kształcenia humanistycznego

Uczeń:

- określa swoją tożsamość odnosząc się do dziedzictwa kulturowego Polski,
- rozumie znaczenie tożsamości narodowej i pielęgnowania postaw patriotycznych,
- kształtuje swoje czytelnicze potrzeby w odniesieniu do dzieł literatury polskiej,
- kształtuje wrażliwość na piękno i kulturę wypowiedzi,
- potrafi w mowie i piśmie wypowiadać swoje opinie na temat literatury, historii i współczesnych losów Polski,
- dostrzega związek pomiędzy własnymi doświadczeniami a doświadczeniami utrwalonymi w historii i literaturze,
- dostrzega związki między dorobkiem kultury polskiej i losami Polaków na obczyźnie,
- umiejętnie posługuje się potoczną i oficjalną odmianą języka polskiego w mowie i piśmie,
- umiejętnie współpracuje w grupie,
- sprawnie komunikuje się w różnych sytuacjach życiowych,
- korzysta z różnorodnych źródeł informacji, poddaje je ocenie,
- ujmuje treści historyczne w związkach przyczynowo-skutkowych,
- umieszcza wydarzenia w przedziałach czasowych i lokalizuje czasowo-przestrzennie z wykorzystaniem osi czasu, planu, mapy, wykresów i tabel,
- dostrzega związki teraźniejszości z przeszłością oraz ciągłość rozwoju kulturalnego i cywilizacyjnego,
- postrzega historię i literaturę, jako źródła samowiedzy,
- na każdym etapie kształcenia dokonuje samooceny, dzięki której wraz z nauczycielem potrafi określić kierunek dalszego rozwoju.

3.2 Cele szczegółowe uczenia się języka polskiego

3.2.2 Pisanie

Uczeń:

- wypowiada się na piśmie w sposób zrozumiały,
- stosuje podstawowe reguły interpunkcyjne i ortograficzne,
- tworzy teksty użytkowe: notatkę, zaproszenie, ogłoszenie, życzenia,
- wypowiada się z zastosowaniem określonych form: opowiadania, opisu, charakterystyki, tekstu argumentacyjnego,
- prezentuje w różnorodnej formie wiedzę i opinie na temat poznanych dzieł literackich,
- świadomie i systematycznie wzbogaca swoje słownictwo.

3.2.3 Czytanie

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem utwory literackie oraz teksty informacyjne,
- czyta na głos z właściwą intonacją,
- dokonuje selekcji informacji, hierarchizuje je,
- korzysta z różnorodnych źródeł informacji,
- odróżnia opinie od faktów,
- dokonuje wstępnego rozpoznania świata przedstawionego lub sytuacji lirycznej, określa nadawcę i odbiorcę wypowiedzi.

3.2.4 Mówienie

Uczeń:

- wypowiada się w sposób zrozumiały, logicznie spójny,
- właściwie akcentuje,
- nawiązuje dialog w różnorodnych sytuacjach komunikacyjnych, dostosowując treść i formę komunikatu do danej sytuacji,
- formułuje swoje opinie w dyskusji lub na forum grupy,
- wzbogaca swoje słownictwo,
- recytuje z właściwą intonacją.

3.2.5 Słuchanie

Uczeń:

- rozróżnia głoski języka polskiego,
- rozumie polecenia ustne,
- rozumie czytane lub wypowiedane różnorodne teksty kultury (teksty literackie, źródła historyczne, dialogi filmowe i inne),
- rozumie różnorodne komunikaty o charakterze informacyjnym i użytkowym.

3.3. Cele szczegółowe uczenia się historii

Uczeń:

- dysponuje podstawową wiedzą o Polsce współczesnej i jej problemach, tak, aby móc ze zrozumieniem i krytycznie korzystać z prostych przekazów medialnych, polskich i zagranicznych, na ten temat,
- tworzy opowiadanie oparte na treściach historycznych, obrazowo ujmując epizody i postacie historyczne,
- poszukuje, krytycznie ocenia i umiejętnie wykorzystuje zróżnicowane źródła informacji,
- wykorzystuje źródła historyczne przy rekonstrukcji przeszłości,
- dostrzega różnice między znaczeniem rozmaitych przyczyn i podejmuje próby wyjaśnienia tych różnic,
- rozróżnia przyczyny pośrednie i bezpośrednie,
- podejmuje próby kategoryzowania przyczyn i dostrzega aspekty gospodarcze, polityczne, społeczne i kulturowe procesu historycznego,
- podejmuje próby powiązania ze sobą rozmaitych wymiarów procesu historycznego,
- opowiada o historii i współczesności polskich środowisk emigracyjnych,
- zna podstawowe instytucje ustrojowe III Rzeczypospolitej,
- przedstawia dzieje początków państwa polskiego,
- omawia najwybitniejszych przedstawicieli dynastii piastowskiej,
- omawia najwybitniejszych przedstawicieli dynastii jagiellońskiej,
- wyjaśnia dziejowe znaczenie unii polsko-litewskiej,
- charakteryzuje osiągnięcia i słabości I Rzeczypospolitej,

- odwołując się do przykładów omawia postawy polskie wobec zaborców i politykę zaborców wobec ziem polskich,
- dostrzega uwarunkowania międzynarodowe sprawy polskiej w kontekście obu wojen światowych,
- zna ważne postacie historyczne okresu 1914-1945 w dziejach Polski,
- charakteryzuje osiągnięcia i słabości II Rzeczypospolitej,
- zna podstawową faktografię dotyczącą przełomów społeczno-politycznych w okresie PRL,
- formułuje uzasadnioną ocenę PRL,
- wyjaśnia znaczenie ruchu społecznego „Solidarność” i jego dziedzictwo,
- opisuje proces odzyskiwania suwerenności i budowy III Rzeczypospolitej,
- przedstawia główne cele polskiej polityki zagranicznej w zjednoczonej Europie.

4. Zestawienie kart programowych

TEKST	KARTY PROGRAMOWE	KART PROGRAMOWE
	Z LITERATURY	Z HISTORII
Dorota Terakowska <i>Władca Lewawu</i>	1.1/1 Być odważnym 1.2/2 Świat na opak	1.1/1 Miejsca pamięci 1.2/2 „11 listopada, czyli odważmy się być wolnymi” 1.3/3 3 „Maja, czyli budujemy państwo”
Bolesław Prus <i>Z legend dawnego Egiptu</i>	1.1/3 O władzy i przeznaczeniu 1.2./4 Z wizytą w Egipcie	2.1/4 Czy można mieć całą władzę?” 2.2/5 Władza podzielona we współczesnej Polsce
Grzegorz Rosiński, Barbara Seidler <i>Legendy polskie</i>	1.1/5 Mówimy po polsku 1.2/6 Po co nam opowieści i legendy? 1.3 /7 Czy władca musi być okrutny?	3.1/6 Co siedzi w legendzie? Mity założycielskie 3.2/7 Słowiańska wspólnota
Bolesław Leśmian <i>Przygody Sindbada Żeglarza</i>	1.1/8 Podróż życia 1.2/9 Podróżując przez	4.1/7 Kraj Mesko okiem kupca z arabskiej Hiszpanii – Europa spotyka Polskę

	<p>literaturę</p> <p>1.3/10 W krainach tysiąca przygód</p> <p>1.4/11 Różne sposoby podróżowania</p>	<p>4.2/8 Chrzest Polski – Polska spotyka Europę</p> <p>4.3/9 Państwo – zrób to sam</p>
<p>Ignacy Krasicki <i>Przyjaciele</i></p>	<p>1.1./12 Co wiemy o przyjaźni, mając (-) naście lat?</p> <p>1.2/13 Dlaczego „wśród serdecznych przyjaciół psy zajączka zjadły”?</p>	<p>5.1/10 „Co to jest polityka zagraniczna? Polska i jej sąsiedzi”</p> <p>5.2/11 „Zjazd gnieźnieński”</p>
<p>Ewa Nowacka <i>Legendy rycerskie</i></p>	<p>1.1/14 Między historią a zmyśleniem – o magii i cudach w legendach rycerskich</p> <p>1.2/15 Polegać jak na Zawiszy</p> <p>1.3/16 Niezwykła rola kobiet w opowieściach historycznych.</p>	<p>6.1/12 Kultura rycerska w dawnej Polsce</p> <p>6.2/13 Jak Władysław Łokietek i Kazimierz Wielki wyprowadzili Polskę z tarapatów?</p>
<p>Zbigniew Nienacki <i>Pan Samochodzik i templariusze</i> reż. Aleksander Ford „Krzyżacy”</p>	<p>1.1/17 Gdziekolwiek jesteś, szukaj tajemnicy</p> <p>1.2/18 Czy rycerz zawsze jest rycerski?</p>	<p>7.1/14 Tajemne sprawy zakonów rycerskich. Krzyżacki kłopot</p>
<p>Adam Mickiewicz <i>Inwokacja do Pana Tadeusza</i></p>	<p>1.1/19 W podróży na Litwę</p> <p>1.2/20 Arkadia dzieciństwa</p>	<p>8.1/15 Nieznany Litwin na krakowskim tronie, czyli jak Polacy i Litwini obcość pokonywali?</p> <p>8.2/16 Władysław Jagiełło pod Grunwaldem.</p>
<p>Antonina Domańska <i>Historia żółtej cizemki</i> (film)</p>	<p>1.1/21 W XV- wiecznym Krakowie.</p>	<p>9.1/17 Z Witem Stosem w gotyckim Krakowie</p> <p>9.2/18 O historycznych postaciach w wymyślonych historiach</p>
<p>Jan Kochanowski wybrane <i>Fraszki</i></p>	<p>1.1/22 Mój dom, moje schronienie</p> <p>1.2/23 Gniazdo: zamek, pałac, dwór, dom</p>	<p>10.1/19 Jak Zygmunt Stary i Zygmunt August Rzeczpospolitą Obojga narodów rządzą?</p> <p>10.2/20 Życie codzienne w dworze</p>

	<p>1.3/24 Rozmowa z drzewem</p> <p>1.4/25 Wśród wonnych roślin</p> <p>1.5/26 Zdrowie</p>	<p>szlacheckim</p> <p>10.3/21 „Spichlerz Europy”, czyli jak szlachta gospodarowała</p> <p>10.4 /22 Złoty wiek kultury polskiej</p> <p>10.5/23 Z dala od spraw światowych, czyli renesansowy ideał życia</p>
<p>Irena Szmaglewska <i>Ten obcy</i></p>	<p>1.1/27 Gdy jestem obcy...</p> <p>1.2/28 O roli przyjaźni i próbie przyjaźni w spotkaniu z obcym</p> <p>1.3/29 Kim dla bohaterów powieści są rodzice? Czy istnieje przyjaźń w rodzinie?</p> <p>1.4/30 Gdy przychodzi pierwsze uczucie...</p>	<p>11.1/24 Obcy w sąsiedztwie. O tolerancji</p> <p>11.2/25 Wiele narodów, wiele wiar, jedna Rzeczpospolita</p> <p>11.3/26 Jak pierwszych królów elekcyjnych wybierano i jak Polską „cudzoziemcy” rządili?</p>
<p><i>Potop, Ogniem i mieczem</i> (fragmenty filmów)</p>	<p>1.1/31 W świecie romansów rycerskich</p> <p>1.2/32 Bohaterze, jaki jesteś naprawdę?</p> <p>1.3/33 Przebieramy się! Projektowanie szlacheckich strojów.</p>	<p>12.1/27 Przyczyny siedemnastowiecznych wojen.</p> <p>12.2/28 Upadki i wzloty siedemnastowiecznej Rzeczpospolitej</p> <p>12.3/29 Przybyłem, zobaczyłem, Bóg zwyciężył. Czy wojna może być sprawiedliwa?</p>
<p>Ewa Nowacka <i>Małgosia kontra Małgosia</i></p>	<p>1.1/34 Podróże w czasie</p> <p>1.2/35 W gospodarstwie dawniej i dzisiaj</p>	<p>13.1/31 Sarmaci</p> <p>13.2/32 O rodzajach i metodach pokonywania kryzysu, czyli jak król Stanisław August Poniatowski próbował reformować Rzeczypospolitą?</p> <p>13.3/33 O rodzajach i metodach pokonywania kryzysu, czyli o odwoływaniu się do przemocy. Konfederacja Targowicka i Powstanie Kościuszkowskie</p>
<p>Adam Mickiewicz <i>Pan Tadeusz</i> (fragmenty)</p>	<p>1.1/36 Historia ojczyzna w pieśni utrwalona</p> <p>1.2/37 Kim był Jankiel?</p>	<p>14.1/34 My z Napoleonem! <i>Mazurek Dąbrowskiego</i> pieśnią polskich legionów we Włoszech</p>

	1.3/38 Muzyka i obrazy walki i rewolucji	
poezja Adama Mickiewicza + Alfred Szklarski <i>Tomek w krainie kangurów</i>	<p>1.1/39 Pamiętaj – odpowiadasz za swoje czyny! (<i>Świtezianka</i>)</p> <p>1.2/40 Między historią a zmyśleniem (<i>Świtez</i>)</p> <p>1.3/41 Ballada na ekranie (<i>Świtez</i>)</p> <p>1.4/42 Romantyczne historie kryminalne (<i>Lilie</i>)</p> <p>1.5/43 Przysłowia mądrością narodów (<i>Pani Twardowska</i>)</p> <p>1.6/44 Mickiewiczowskie bajki (<i>Przyjaciele</i>)</p> <p>1.7/45 Szkoła Tomka Wilmowskiego (<i>Tomek w krainie kangurów</i>)</p> <p>1.8/46 Czy Tomek Wilmowski może być dla nas wzorem? (<i>Tomek w krainie kangurów</i>)</p> <p>1.9/47 Kraina kangurów i podróżnicy ją odkrywający <i>Tomek w krainie kangurów</i>)</p>	<p>15.1/35 Romantyczne sny, romantyczna polityka</p> <p>15.2/36 Postawy patriotyczne Polaków w dobie powstań narodowych</p>
poezja Juliusza Słowackiego, listy do matki + Henryk Sienkiewicz <i>W pustyni i w puszczy</i>	<p>1.1/48 W ogrodzie pamięci (<i>W pamiętniku Zofii Bobrówny</i>)</p> <p>1.2/49 Abyś zapamiętał (<i>W pamiętniku Zofii Bobrówny</i>)</p> <p>1.3/50 Juliusz Słowacki w podróży (<i>Listy do matki</i>)</p> <p>1.4/51 Wigilijne tradycje (<i>Listy do matki</i>)</p>	<p>16.1/37 Polscy emigranci XIX wieku</p> <p>16.2/38 Wielka Emigracja</p>

	<p>1.5/52 Jak napisać powieść przygodową? (<i>W pustyni i w puszczy</i>)</p> <p>1.6/53 Poznajemy Afrykę – poznajemy inne kultury (<i>W pustyni i w puszczy</i>)</p>	
<p>Bolesław Prus <i>Katarynka, Kamizelka</i></p>	<p>1.1/54 Przedmioty żyją wśród nas (<i>Kamizelka</i>)</p> <p>1.2/55 Dziewczynka patrząca w słońce (<i>Katarynka</i>)</p> <p>1.3/56 Spacerkiem po Warszawie (<i>Katarynka</i>)</p> <p>1.4/57 Zakochaj się w Warszawie (<i>Katarynka</i>)</p>	<p>17.1/39 Praca dla Polski, która nadejdzie. Etos pracy i społecznictwa</p>
<p>Czesław Miłosz <i>Świat. Poema naiwne</i></p>	<p>1.1/58 Czy ten świat istnieje?</p> <p>1.2/59 A kto tak patrzy?</p> <p>1.3/60 Zmysłowa analiza przedmiotów</p>	<p>18.1/40 Z trzech połówek złożona. Odzyskanie niepodległości i odbudowa Polski</p> <p>18.2/41 Mityczne Dwudziestolecie.</p> <p>18.3/42 Blaski i cienie II Rzeczypospolitej</p>
<p>Zbigniew Herbert <i>Pan od przyrody</i></p>	<p>1.1/61 Lekcja biologii lekcją życia</p> <p>1.2/62 O eleganckim profesorze</p> <p>1.3/63 Uczniowie</p>	<p>19.1/44 „Drugi rok wojny”, czyli kto zabił pana od przyrody?</p> <p>19.2/45 „Inna szkoła”, czyli wojenne losy dzieci</p>
<p>Aleksander Kamiński <i>Kamienie na szaniec</i></p>	<p>1.1/64 O chłopcach, którzy stali się bohaterami.</p> <p>1.2/65 <i>Kamienie na szaniec</i> jako powieść dokument bohaterstwa i patriotyzmu polskiej młodzieży.</p> <p>1.3/66 Akcja pod Arsenalem w powieści i w filmie Łomnickiego</p>	<p>20.1/46 Ruch oporu</p> <p>20.2/47 Polacy na frontach II wojny światowej</p> <p>20.3/48 Jak umieszczono Polskę na mapie Europy nie pytając Polaków o zdanie?</p>
<p>Tadeusz Konwicki <i>Zwierzoczekoupiór</i></p>	<p>1.1/67 Życie wymyślone, życie wyśnione</p>	<p>21.1/49 Ezopowym językiem o nowym wspaniałym świecie</p>

(film) Leonard Buczkowski <i>Skarb</i>	1.2/68 Z czego się śmiejecie?	21.2/50 Jak w Polsce budowano socjalizm? 21.3/51 Dlaczego Polacy buntowali się przeciwko socjalistycznym rządóm? 21.4/52 Solidarność
Wisława Szymborska <i>Kot w pustym mieszkaniu</i> Gawronkiewicz, Wojda <i>Mikropolis</i>	1.1/69 O kociej egzystencji (<i>Kot w pustym mieszkaniu</i>) 1.2/70 Zwierzęta i my – jeden świat, dwa światy? (<i>Kot w pustym mieszkaniu</i>) 1.3/71 Gdybym był zwierzęciem... (<i>Kot w pustym mieszkaniu</i>) 1.4/72 Tworzymy komiks (<i>Mikropolis</i>) 1.5/73 O marzeniach mieszkańców pewnego miasteczka (<i>Mikropolis</i>)	22.1/53 Narodziny III Rzeczypospolitej 22.2/54 Wielki eksperyment 22.3/55 Wyzwania dla współczesnej Polski
Ignacy Krasicki <i>Bajki</i>	1.1/74 Bajka prawdę Ci powie, czyli o naszych wadach i przywarach (<i>Lew i zwierzęta I i II, Ptaszki w klatce, Malarze</i>)	
Dorota Terakowska <i>Córka czarownic</i>	1.1/75 Rola pieśni w historii narodu 1.2/76 Wyzwania w drodze ku dorosłości	
Liliana Bardijewska <i>Dom ośmiu tajemnic</i>	1.1/77 Tajemnice domów 1.2/78 Opiekujemy się starym domem 1.3/79 O złościwości przedmiotów martwych	

	<p>1.4/80 Odkrycia i wynalazki</p> <p>1.5/81 W świecie różnorodnych urządzeń</p>	
<p>Stanisław Lem <i>Cyberiada</i></p>	<p>1.1/82 Te same światy – różne światy? Literatura science-fiction (<i>Bajka o maszynie cyfrowej, co ze smokiem walczyła</i>)</p> <p>1.2/83 Pseudośredniowiecze? O kształcie opowiadań Lema (<i>Bajka o maszynie cyfrowej, co ze smokiem walczyła</i>)</p> <p>1.3/84 Jak powstał nasz świat – między literaturą a tekstem naukowym</p> <p>1.4/85 Gry językowe (fragmenty <i>Bajki o maszynie cyfrowej, co ze smokiem walczyła, Altruizyny, Konsultacji Trurla, Elektrybałda</i>)</p>	
<p>Joanna Olech <i>Dynastia Miziołków</i></p>	<p>1.1/86 My i nasi starzy – nie tylko o gwarze młodzieżowej</p> <p>1.2/87 Świat codzienny w krzywym zwierciadle.</p>	
<p>Janusz Korczak <i>Król Maciuś I</i></p>	<p>1.1/88 Wielkie problemy małego władcy</p> <p>1.2/89 Dzieci na wojnie</p> <p>1.3/90 Ekonomia państwa Maciusia, czyli kto płaci za zakupy króla</p>	
<p>Małgorzata Musierowicz <i>Noelka</i></p>	<p>1.1/91 Wieczory wigilijne współcześnie</p> <p>1.2/92 Małe, wielkie rodziny.</p>	
<p>Marta Fox <i>Niebo z widokiem na niebo</i></p>	<p>1.1/93 Czy rodzice zawsze muszą przeszkadzać miłości?</p> <p>1.2/94 Mówimy o swoich</p>	

	przeżyciach 1.3/95 Modne tematy – odżywiamy się zdrowo	
Grzegorz Gortat <i>Do pierwszej krwi</i>	1.1/96 Swój, obcy, nasz – kim jesteśmy dla innych? 1.2/97 Dorastamy 1.3/98 Język potoczny, język wulgarny 1.4/99 Kino, kręgielnia, impreza – spędzamy czas wolny	
Andrzej Wajda <i>Panna Nikt</i>	1.1/100 Chcemy wiedzieć, kim jesteśmy 1.2 /101 Trudne wędrówki sumienia	

5. Uwagi o realizacji programu

Realizacja programu oparta jest na nauczaniu/uczeniu się z zastosowaniem wielu metod (polimetodycznym). W kartach programowych znalazły się wskazówki dotyczące zastosowania w danej sytuacji szczególnej metody. Wyraźna jest przy tym preferencja dla tak zwanych metod aktywizujących. Wymieńmy tu, bez dodatkowej charakterystyki wobec powszechnej dostępności takich opisów, te szczególnie w programie uprzywilejowane: projekt, burza mózgów, jigsaw-puzzle, debata, zróżnicowane formy dram. Warto zarazem szerzej potraktować trzy kwestie, o które szczególnie warto zadbać, aby w pełni zrealizować program i wykorzystać jego dynamiczną strukturę. Są to: metody wizualizacji opracowywanego materiału w przestrzeni klasy, tak aby wydobyć elementy integracji międzyprzedmiotowej, następnie problem nauczania wzajemnego, a wreszcie sprawa samooceny uczniowskiej w procesie budowy motywacji

5.1 Funkcja integrująca mapy i osi czasu

Każdy zbudowany wokół danej lektury zestaw kart pracy odsyła uczniów/nauczycieli do mapy dawnej lub współczesnej Rzeczypospolitej. W ten sposób omawiane elementy tradycji duchowej są ulokowane w kontekście geograficznym i zestawione z zabytkami kultury materialnej. Idealnym rozwiązaniem z punktu widzenia realizacji programu byłoby stworzenie wielkiej układanki (mapy-puzzle), dostępnej w klasie dla wszystkich uczniów i rozbudowywanie jej przy okazji każdych zajęć o kolejne miejsca (i/lub artefakty). Nieustanne kojarzenie mniej lub bardziej abstrakcyjnych informacji historyczno-literackich z konkretnymi miejscami wydaje się nam ważną wskazówką metodyczną, zwłaszcza w pracy z dziećmi polonijnymi. Umieszczona w klasie mapa, uzupełniana przez samych uczniów, będzie też okazją do nieustannej rekapitulacji treści już poznanych i dostrzegania związków między nimi. Wreszcie, co nie jest najmniejszą z zalet tego rozwiązania, tak budowane zestawy kart pracy, mogą się także okazać propozycjami wycieczek rzeczywistych i wirtualnych do „kraju przodków”.

Niezależnie od przyjętego wariantu układania kart, narzędziem zawsze potrzebnym w procesie uczenia się/nauczania jest też oś czasu, na której umieszcza się wydarzenia i osoby oraz zaznacza procesy i epoki omówione na zajęciach. To unaocznianie biegu wypadków wzmacnia integrację treści polonistycznych i historycznych, a zarazem stanowi klarowny obraz kumulującej się, aż po współczesność narodowej tradycji.

Mapa i oś czasu okazują się zatem nie uzupełnieniem, ale integralną częścią koncepcji – poprzez nie właśnie uczeń dostrzeże spójność projektu edukacyjnego, w którym przyszło mu uczestniczyć.

5.2 Nauczanie wzajemne w zróżnicowanej grupie

Jak wspomniano, karty programowe zawierają liczne sugestie, co do stosowanych metod uczenia się/nauczania. Niezależnie jednak od szczegółowych rozstrzygnięć wydaje się, że szczególną preferencją powinniśmy mieć dla nauczania wzajemnego w grupie, które okazuje się niezbędne zwłaszcza tam, gdzie poziom językowy poszczególnych osób jest bardzo zróżnicowany.

Ujawniają się wtedy szybko zalety wzajemnego uczenia się, o których pisze William Damon. *Po pierwsze rówieśnicy mają względnie mało problemów z rozumieniem siebie nawzajem, ponieważ znajdują się na zbliżonym poziomie rozwoju językowego (w naszym przypadku niekoniecznie tożsamym z poziomem znajomości języka polskiego – przyp. MSP, AP). Po drugie dziecko może swojemu rówieśnikowi łatwiej stawiać wymagania niż dorosły, którego polecenia przyjmowane są dość powierzchownie. Po trzecie chłopcy i dziewczęta traktują poważniej odpowiedzi uzyskane od rówieśników. Po czwarte pomiędzy rówieśnikami rodzi się silniejsza motywacja do usuwania sprzeczności. Po piąte dzieci czują się mniej zagrożone, kiedy wymieniają myśli między sobą, niż w sytuacji, kiedy dorosły koryguje ich postawy.*²

5.3 Samoocena uczniowska

Wyżej wskazano, że rozkład materiału powinien być pochodną preferencji nie tylko nauczyciela, ale i możliwości grupy. Należałoby, zgodnie z postulatem indywidualizacji nauczania, powiedzieć, że nawet i preferencje poszczególnych uczniów powinny być tu wzięte pod uwagę. Postulat nieustannego rekonstruowania programu we współpracy z uczniami wynika z przekonania, że jest to najlepszy sposób motywacji dzieci, zwłaszcza tych, dla których nauka w szkole polskiej jest dodatkowym (weekendowym) obciążeniem, a przy tym realizacją wyboru dokonanej raczej przez rodzinę, niż przez samych uczniów.

Samoocena uczniowska, na przykład w formie „arkusza samooceny”, przysłuży się nam tu najlepiej. Schematów takiej formy jest wiele, poniżej prezentujemy przykład.

A. Osiągnięcia

1. Z jakich efektów uczeń jest zadowolony?
2. Nad czym powinien popracować i co poprawić?
3. Kto i co ma mu w tym pomoc?

B. Plany i zadania

1. Jakie uczeń ma plany?

2. Co pragnie osiągnąć?

3. Nad czym zamierza pracować szczególnie usilnie, żeby uzyskać poprawę?

4. Jakiej będzie potrzebował pomocy?³

Wprowadzanie tego rodzaju metody nie jest bynajmniej przejawem „pajdokracji” – sprawia za to, że uczniowie zyskują poczucie kontroli nad przyswajanym materiałem, rozwijają w większym stopniu rzeczywiste zainteresowania, samodzielnie dokonują zobowiązujących wyborów.

Podkreślmy to ze szczególną mocą: metody nauczania są zarazem metodami wychowania. **Sposoby szkolnej pracy oparte w zakresie ewaluacji na samoocenie, czyli (z perspektywy treści) takie sposoby inicjacji w kulturę polską w cudzoziemskim środowisku, które szanują autonomię ucznia, przełożą się też na kształtowane postawy. Polskość ma szansę stać się wolnym wyborem i samookreśleniem jednostki.**

6. Osiągnięcia uczniów

6.1 Osiągnięcia uczniów po zajęciach z języka polskiego

6.1.1 Czytanie i słuchanie

Uczeń:

- poznaje wymienione w podstawie programowej teksty literackie lub ich fragmenty,
- czyta ze zrozumieniem utwory epickie, napisane współczesną polszczyzną,
- czyta ze zrozumieniem krótkie utwory liryczne,
- czyta z pomocą utwory literackie o wyższym stopniu trudności (dłuższe utwory liryczne, utwory zawierające stylizację itp.)
- czyta na głos utwory literackie z podziałem na role,
- w głośnej lekturze zwraca uwagę na znaki interpunkcyjne i intonację,

- uczy się wzorcowej recytacji,
- recytuje wybrane utwory literackie lub ich fragmenty,
- samodzielnie czyta dłuższe wypowiedzi o charakterze użytkowym i informacyjnym.

6.1.2 Komunikacja

Uczeń:

- stosuje w rozmowie słownictwo poznane na zajęciach,
- nawiązuje rozmowę w sytuacjach typowych (np. wizyta w agencji turystycznej, na lotnisku, w sklepie warzywnym),
- przedstawia swoje opinie,
- prezentuje własne opinie na omawiany temat,
- potrafi wypowiadać się na temat uczuć,
- prezentuje rezultaty pracy grupowej.

6.1.3 Analiza i interpretacja utworu literackiego

Uczeń:

- odtwarza chronologię wydarzeń w utworze literackim,
- wskazuje głównego bohatera powieści oraz bohaterów drugoplanowych,
- charakteryzuje podmiot mówiący w utworze literackim,
- opisuje w porządku fabularnym przeżycia bohatera powieści,
- odróżnia wydarzenia i postacie fantastyczne od realistycznych,
- analizuje tekst, umiejętnie streszczając przygody i umieszcza je na osi czasu lub wymyślonej mapie,
- charakteryzuje postawy bohaterów,
- wyjaśnia, co było przyczyną decyzji, podejmowanych przez bohatera utworu literackiego,
- porównuje bohaterów literackich,
- ocenia bohaterów literackich i ich postępowanie,

- ilustruje swoje opinie i wnioski właściwie wybranymi fragmentami utworów literackich,
- rozumie wzajemne relacje różnych elementów dzieła literackiego (narrator, narracja, fikcja literacka, świat przedstawiony, czas, przestrzeń, bohaterowie),
- określa nadawcę i odbiorcę tekstu literackiego,
- rozumie pojęcie motywu literackiego,
- rozpoznaje obecne w literaturze motywy (np. podróży, podróży w czasie, „świata na opak”, sobowtóra),
- rozpoznaje te same motywy w różnych tekstach kultury,
- wskazuje na związek między postawą człowieka (bohatera literackiego) a jego decyzjami i konsekwencjami tych decyzji, ma świadomość ponoszenia konsekwencji za dokonywane wybory, podejmowane decyzje,
- odnosi swoje doświadczenia do poznanych doświadczeń egzystencjalnych bohaterów literackich,
- buduje świat wartości przez konfrontację własnej postawy z postawami bohaterów,
- dostrzega uniwersalność doświadczeń i przemyśleń wpisanych w dzieło literackie,
- stosuje poznane słownictwo w wypowiedziach i omówieniach,
- porównuje ze sobą jednorodne i różnorodne zjawiska,
- określa funkcję analizowanego fragmentu,
- analizuje krótkie utwory poetyckie,
- opisuje dzieło plastyczne,
- zestawia i porównuje dzieło literackie z filmowym,
- przedstawia wyniki analizy i interpretacji w różnorodnej formie – plastycznej, literackiej.

6.1.4 Tworzenie wypowiedzi ustnej lub pisemnej

Uczeń:

- redaguje notatkę,
- tworzy plan wypowiedzi,
- streszcza poznane utwory literackie,
- pisze plan wydarzeń,

- opowiada lub opisuje swoje doświadczenia,
- tworzy opis sytuacji, przeżyć wewnętrznych, opowiadanie,
- sprawnie posługuje się formami użytkowymi: ogłoszeniem, zaproszeniem, życzeniami,
- opracowuje i charakteryzuje bohatera utworu,
- opracowuje autocharakterystykę,
- poznaje sposoby charakteryzacji bezpośredniej i pośredniej,
- ustosunkowuje się krytycznie do kwestii dyskusyjnych,
- zna cechy listu, pisze list, stosując formuły grzecznościowe,
- recenzuje wybraną książkę lub film, przedstawienie teatralne, wydarzenie kulturalne,
- zestawia i porównuje dzieło literackie z filmowym,
- tworzy wpis do pamiętnika lub sztambucha,
- pisze notatkę do własnego pamiętnika lub dziennika.

6.1.5 Tworzenie wypowiedzi argumentacyjnej

Uczeń:

- rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną,
- odnajduje argumenty w analizowanym tekście,
- odnosi się do przedstawionej tezy i samodzielnie formułuje argumenty,
- prezentuje swoją opinię, popierając ją argumentami,
- bierze udział w przygotowanej dyskusji,
- wyciąga wnioski z przebiegu dyskusji,
- formułuje swoje zdanie, uzasadnia je i broni go w dyskusji dotyczącej problemów etycznych,
- tworzy tekst argumentacyjny.

6.1.6 Słownictwo

Uczeń:

- używa poprawnie słownictwa wprowadzonego na zajęciach, dotyczącego zakresów tematycznych określonych w kręgach tematycznych w podstawie programowej,

- definiuje wybrane pojęcia,
- rozumie związki frazeologiczne omówione na zajęciach i poprawnie je stosuje,
- używa poprawnie pojęć: mowa, język, litera, głoska, alfabet,
- wskazuje na różnice między alfabetem polskim i alfabetem kraju pobytu i wyjaśnia przyczyny różnic,
- potrafi wskazać na różnice i podobieństwa w definicji i uzusie poznanych słów,
- rozpoznaje zdrobnienia w tekście i tworzy formy zdrobniałe od podanych rzeczowników,
- odróżnia archaizmy od słownictwa stosowanego,
- rozumie pojęcie stylizacji, rozróżnia typy stylizacji (kolokwializacja, archaizacja)
- rozróżnia styl naukowy, artystyczny,
- poznaje i stosuje pojęcia: synonim, wyraz bliskoznaczny, antonim, homonim.

6.1.7 Wiedza i umiejętności wynikające z kształcenia literackiego i kulturowego

Uczeń:

- posługuje się w sposób naturalny i funkcjonalny poznanymi pojęciami i terminami literackimi: alegoria, epitet, porównanie, metafora (przenośnia), inwokacja, pytanie retoryczne,
- poznaje cechy noweli jako gatunku literackiego,
- wymienia cechy baśni, rozpoznaje baśń,
- rozpoznaje fraszkę,
- poznaje pojęcia służące opisowi bajek, formułuje morały bajek,
- wymienia główne cechy charakterystyczne ballady jako gatunku literackiego,
- rozpoznaje cechy legendy, odróżnia legendę od historii,
- wskazuje istotne cechy dziennika i pamiętnika,
- wymienia cechy powieści historycznej,
- wskazuje cechy powieści podróżniczo-przygodowej,
- rozpoznaje utwór fantasy i science-fiction,
- odczytuje alegorię,

- rozpoznaje rzeczywistość apokaliptyczną,
- rozumie pojęcia: literatura, dzieło literackie, arcydzieło, bestseller i właściwie je stosuje,
- wie, co to jest recenzja i wskazuje w recenzji znalezionej w prasie lub Internecie cechy gatunku,
- przywołuje konteksty historyczne przy analizie utworów literackich,
- opisuje ulubione lub najciekawsze miejsca w historycznie ważnych miastach Polski,
- opisuje losy emigracji polskiej,
- przedstawia najważniejsze informacje dotyczące twórców kultury polskiej, łącząc je z wiedzą historyczną i geograficzną (m. in. I. Krasicki, A. Mickiewicz, J. Słowacki, B. Prus, Z. Herbert, W. Szymborska, Cz. Miłosz),
- wymienia postacie i wydarzenia ważne dla mniejszości polskiej w miejscu zamieszkania,
- wskazuje na umiejętności, tradycje, czynności i zasady, które dziedziczymy po naszych przodkach,
- na podstawie analizy utworów literackich, ich fragmentów lub adaptacji filmowych opisuje realia życia w danej epoce,
- wymienia cechy rzeczywistości snu lub marzenia sennego.

6.1.8 Wyszukiwanie informacji

Uczeń:

- wyszukuje potrzebne informacje w tekstach literackich i użytkowych,
- posługuje się słownikami i encyklopediami różnego rodzaju,
- odnajduje na polskich stronach internetowych potrzebne informacje,
- dokonuje selekcji wyszukanych informacji,
- odróżnia fakty od opinii.

6.1.9 Ortografia i interpunkcja

Uczeń prawidłowo stosuje:

- reguły pisowni nazw własnych małą i wielką literą,
- zasady ortograficzne obowiązujące w pisowni nazw geograficznych,
- wielkie litery w formułach grzecznościowych,
- zasady pisowni wyrazów z u, ó, rz, ż, ch, h,
- zasady pisowni wyrazów z przedrostkami -z, -s, -ś, -roz, -bez.

Uczeń:

- poprawnie zapisuje partykułę *nie* z różnymi częściami mowy,
- poprawnie zapisuje partykułę *by* z różnymi częściami mowy,
- poprawnie zapisuje liczebniki,
- poprawnie zapisuje *nie* z czasownikami,
- poprawnie zapisuje liczebnik *pół* w złożeniach i zestawieniach,
- poprawnie zapisuje rzeczowniki w D., C., Ms. lp.,
- poprawnie zapisuje mowę zależną i niezależną,
- stosuje ze zrozumieniem znaki interpunkcyjne: kropkę, przecinek, znak zapytania, wykrzyknik, dwukropek, cudzysłów, nawias.

6.1.10 Gramatyka i nauka o języku

Uczeń:

- rozpoznaje funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik),
- rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, pojedyncze i złożone (współrzędnie i podrzędnie), równoważniki zdań, imiesłowowe równoważniki zdań, zdania bezpodmiotowe – i rozumie ich funkcje,
- przekształca równoważniki zdania w zdania, zgodnie z potrzebami tworzonego tekstu,
- przekształca zdania pojedyncze w złożone, zgodnie z potrzebami tworzonego tekstu,

- rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy (rzeczownik, czasownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik) i wskazuje różnice między nimi,
- rozpoznaje różne formy i rodzaje poszczególnych części mowy (np. formy osobowe i nieosobowe czasownika, rzeczowniki własne i pospolite, rodzaje liczebników i zaimków),
- rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb, osób, czasów i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi,
- rozumie, na czym polega fleksyjność języka polskiego,
- poprawnie odmienia rzeczowniki w odniesieniu do ich funkcji składniowych,
- poprawnie odmienia rzeczowniki o nieregularnej odmianie,
- dokonuje stopniowania przymiotników,
- tworzy właściwe formy koniugacyjne, konstruując wypowiedź,
- odróżnia temat fleksyjny od końcówki,
- rozróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych,
- tworzy formy imiesłowowe i rozumie ich funkcje w zdaniu,
- rozróżnia głoskę, literę, sylabę,
- właściwie akcentuje,
- wykorzystuje wiedzę na temat głosek w poprawnym zapisywaniu wypowiedzi,
- rozumie zasadę tworzenia wyrazów pochodnych od wyrazu podstawowego,
- wykorzystuje wiedzę na temat oboczności w rdzeniu,
- potrafi wskazać wyrazy z tej samej rodziny wyrazów.

7. Osiągnięcia uczniów po zajęciach z historii⁴

7.1 Umiejętności

- wskazuje na mapie miejsca i obszary omawiane w trakcie zajęć,
- umieszcza poznane wydarzenia na osi czasu,
- rysuje drzewo genealogiczne swojej rodziny,

- dostrzega, jak zmieniło się życie jego rodziny w okresie pozostającym w żywej pamięci” jej członków,
- podejmuje próby stworzenia syntetycznego obrazu epoki na podstawie materiału z szeregu zajęć polonistycznych i historycznych,
- pod kierunkiem analizuje źródło historyczne,
- tłumaczy, na czym może polegać przydatność danego źródła,
- podejmuje próby samodzielnego stawiania pytań w odniesieniu do źródła,
- dostrzega różnice między dwoma przekazami źródłowymi i rozumie, dlaczego dwie narracje mogą się od siebie różnić,
- podejmuje próby oddzielenia potwierdzonego źródłowo faktu od jego interpretacji dokonanej przez czytelnika (badacza),
- wyszukuje informacje w zasobach bibliotecznych i ewentualnie w internecie,
- opracowuje znalezione materiały, hierarchizując je i odrzucając to, co zbędne z punktu widzenia tematu dokonywanej analizy,
- prezentuje zgromadzone materiały, tworząc album, portfolio lub teczkę tematyczną,
- prezentuje materiał na forum klasy, korzystając z dostępnych środków technicznych, ciekawie różnicując formy przekazu,
- przeprowadza samodzielnie badanie wycinka historii rodzinnej (polonijnej) na podstawie wywiadów i innych form poszukiwań,
- trafnie dobiera elementy scenograficzne i kostiumy do dramy historycznej,
- twórczo współuczestniczy w dramach,
- ocenia źródła siły i słabości Rzeczypospolitej w kolejnych epokach historycznych,
- ocenia rozmaite wzorce zachowań obywatelskich.
- tłumaczy genezę i znaczenie najważniejszych świąt narodowych oraz symboli państwowych,
- tłumaczy na wybranym przykładzie dlaczego dane miejsce (data, zabytek kultury materialnej) stanowi dla Polaków miejsce szczególnie ważne,
- posługuje się pojęciami państwo, ustrój polityczny, władza państwowa, monarcha, despota, demokracja,
- opisuje sposoby ograniczania władzy i ich znaczenie,

- wyjaśnia różnicę między poddanym w dawnych państwach a obywatelem we współczesnej demokracji,
- wyjaśnia zasadę trójpodziału na przykładzie ustroju politycznego Polski,
- potrafi opowiedzieć poznane legendy,
- wskazuje na mapie miejsca związane z przekazami legendarnymi,
- wyjaśnia znaczenie legend o początkach jako ważnego elementu tożsamości narodowej,
- wskazuje na mapie obszar zajmowany przez państwo Mieszka I,
- wskazuje kilka różnic między państwem współczesnym a państwem Mieszka, między współczesnymi głowami państw a księciem Polan,
- rozumie podstawowe terminy służące charakterystyce państwa piastowskiego,
- opisuje zjazd gnieźnieński i wyjaśnia jego znaczenie,
- charakteryzuje średniowieczną kulturę rycerską odwołując się do przykładu polskiego.
- omawia pozycję rycerstwa w średniowiecznej strukturze stanowej,
- omawia postać Zawiszy Czarnego i jego rolę w kulturze polskiej,
- charakteryzuje zakon krzyżacki jako zakon rycerski,
- opisuje stosunki polsko-krzyżackie,
- wyjaśnia genezę unii krewskiej,
- wyjaśnia znaczenie bitwy grunwaldzkiej i kontrowersje wokół jej oceny,
- charakteryzuje Władysława Jagiełłę i Jadwigę oraz ich zasługi dla Polski,
- omawia dzieło Wita Stwosza na tle innych zabytków gotyckich,
- opisuje Kraków gotycki i renesansowy,
- posługuje się pojęciami szlachta, dwór, obywatel/poddany, sejmik,
- rozpoznaje specyficzne cechy dworu szlacheckiego,
- omawia przejawy uprzywilejowanej pozycji szlachty
- posługuje się pojęciami folwark, pańszczyzna, „spichlerz Europy”,
- charakteryzuje złoty wiek dziejów polskich łącząc w narracji wybrane przez siebie informacje dotyczące kultury, społeczeństwa i gospodarki,
- porównuje wzór ziemianina i wzór dworzanina jako konkurencyjne wzory życia renesansowego,

- charakteryzuje instytucje ustrojowe Rzeczypospolitej szlacheckiej i społeczne tło ich funkcjonowania,
- wyjaśnia postanowienia unii lubelskiej,
- rozumie genezę polskiej tolerancji i jej przejawy oraz ograniczenia,
- wymienia i na wybranym przykładzie charakteryzuje ludy / wyznania nowożytnej Rzeczypospolitej,
- omawia miejsce Rzeczypospolitej wśród państw europejskich epoki wczesnonowożytnej i wskazuje przyczyny konfliktów państwa polsko-litewskiego z sąsiadami w wieku XVII,
- omawia przebieg i znaczenie potopu szwedzkiego,
- charakteryzuje postać Jana III Sobieskiego i dzieje jego panowania,
- wyjaśnia polityczne, społeczne i gospodarcze przejawy kryzysu Rzeczypospolitej z uwzględnieniem zmieniającego się kontekstu międzynarodowego,
- rozumie pojęcie czasy saskiej,
- charakteryzuje epokę stanisławowską jako okres odrodzenia w upadku,
- omawia Konstytucję 3 maja i jej znaczenie,
- wyjaśnia przyczyny rozbiorów Rzeczypospolitej i omawia ich okoliczności,
- opisuje powstanie kościuszkowskie uwzględniając najważniejsze wydarzenia insurekcji,
- zna źródła i znaczenie legendy Tadeusza Kościuszki,
- opisuje możliwe rozwiązania sprawy polskiej w epoce napoleońskiej, ze szczególnym uwzględnieniem wariantu profrancuskiego,
- omawia ideę legionową,
- zna genezę Mazurka Dąbrowskiego i jego podstawowy tekst,
- zna formy państwowości polskiej w pierwszej połowie XIX wieku,
- ocenia aktywność insurekcyjną, wskazując jej pozytywne i negatywne konsekwencje,
- wyjaśnia genezę i omawia skutki powstań listopadowego i styczniowego,
- charakteryzuje na wybranych przykładach przejawy pracy organicznej i rozumie jej fundamentalne znaczenie dla zachowania polskości,
- przedstawia przykłady wybitnych twórców kultury polskiej XIX wieku w kraju i na obczyźnie oraz wyjaśnia znaczenie ich dorobku dla polskiej kultury współczesnej,

- wyjaśnia powody dla których diaspora polska w XIX wieku osiągnęła znaczne rozmiary,
- wskazuje miejsca osiedlania się Polaków,
- podaje przykładowe pozytywne i negatywne konsekwencje migracji polskich.
- umieszcza Wielką Emigrację w czasie i przestrzeni,
- omawia odwołując się do wybranej biografii dorobek kulturowy Wielkiej Emigracji,
- wyjaśnia genezę odzyskania niepodległości przez Polskę w roku 1918,
- charakteryzuje koncepcje i aktywność polityczną Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego,
- omawia przemiany życia politycznego II RP z uwzględnieniem przełomu 1926 r.,
- ocenia rządy demokratyczne i autorytarne w II RP,
- dokonuje bilansu II RP i rozumie przyczyny mitologizacji epoki,
- opisuje podział ziem polskich przez agresorów w roku 1939 r.,
- wskazuje podobieństwa i różnice w polityce okupantów,
- zna pojęcie Holokaust,
- zna miejsca męczeństwa: Auschwitz i Katyń,
- opisuje życie obywateli polskich w okupowanym kraju odwołując się do doświadczeń osób, których dzieciństwo przypadło na ten okres,
- posługuje się pojęciami: getto, rasizm, terror, tajna oświata,
- omawia proces instalacji władzy komunistycznej w Polsce,
- odwołując się do koncepcji państwa totalitarnego charakteryzuje specyfikę okresu stalinowskiego w Polsce,
- omawia znaczenie przełomów 1956, 1968, 1970, 1980 w dziejach PRL,
- charakteryzuje losy Kościoła katolickiego w Polsce i jego znaczenie dla oporu społecznego wobec komunizmu,
- omawia aktywność opozycji demokratycznej,
- analizuje fenomen cenzurowanej komunikacji społecznej,
- charakteryzuje postaci Stefana Wyszyńskiego, Karola Wojtyły i Lecha Wałęsy,
- wyjaśnia genezę „Solidarności” i omawia przebieg wydarzeń z lat 1980-1981,
- wyjaśnia źródła załamania komunizmu w Polsce i na świecie,
- ocenia PRL,

- opisuje najważniejsze zjawiska społeczne okresu transformacji ustrojowej, ze szczególnym uwzględnieniem reform inicjowanych przez rząd Tadeusza Mazowieckiego,
- charakteryzuje wybrane osiągnięcia kulturowe i gospodarcze III RP,
- omawia problemy społeczne współczesnej Polski,
- omawia pozycję Polskę w UE,
- omawia i ocenia polską politykę zagraniczną, w szczególności sojusz z USA i politykę wschodnią.

8. Przykładowe zestawy kart programowych

ZESTAW – Jan Kochanowski *Fraszki*

KIERUNKI INTERPRETACYJNE

P.1 Mój dom, moje schronienie

P.2 Gniazdo: zamek, pałac, dwór, dom

P.3 Rozmowa z drzewem

P.4 Wśród wonnych roślin

P.5 Zdrowie

KONTEKSTY HISTORYCZNE

H.1 Życie codzienne w dworze szlacheckim

H.2 „Spichlerz Europy”, czyli jak szlachta gospodarowała

H.3 Złoty wiek kultury polskiej

H.4 Z dala od spraw światowych, czyli renesansowy ideał życia

MAPA/ OŚ CZASU

M.1 Czarnolas

M.2 Kraków/Wawel

M.3 Gdańsk

M.4 Wisła

O.1 wiek XVI

TREŚCI PODSTAWY PROGRAMOWEJ

PP.1 Obrazy z życia polskiego szlachcica – uczeń opowiada o dworze i folwarku pańszczyźnianym polskiego szlachcica (→H.1, →H.2, →P.1)

PP.2 W Polsce za Jagiellonów – uczeń rozpoznaje arcydzieła literatury i sztuki polskiej okresu jagiellońskiego: Wawel i kaplicę Zygmuntowską, wybrane utwory poetyckie Jana Kochanowskiego (→H.3, → P.1, → P.2, → P.3)

PP.3 W Polsce za Jagiellonów – uczeń opisuje życie dworskie w okresie panowania ostatnich Jagiellonów (→H.4)

PP.4 Kręgi tematyczne: Wiedza o Polsce: wybitni twórcy kultury i ich dzieła; święta, tradycje i zwyczaje (→P.1)

PP.5 Kręgi tematyczne: Dom i otoczenie: dom (pomieszczenia, wyposażenie) (→P.2)

PP.6 Kręgi tematyczne: Środowisko naturalne: rośliny i zwierzęta (→P.4)

P.1 Mój dom, moje schronienie

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- rozumie i interpretuje renesansowy tekst literacki,
- wskazuje na istotne dla współczesnego człowieka aspekty interpretacji.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem renesansowy utwór,
- rozpoznaje wpisanego w tekst literacki nadawcę i odbiorcę,
- rozpoznaje cechy modlitwy w przedstawionym tekście,
- charakteryzuje podmiot mówiący,
- poznaje wartości istotne dla człowieka renesansu,
- przedstawia istotne dla niego wartości i uzasadnia swój wybór,
- rozważa niebezpieczeństwa i trudności wynikające z utraty domu,
- kształci umiejętności dotyczące odnajdywania części zdania,
- wykonuje ćwiczenia redakcyjne.

■ Treści:

- biografia Jana Kochanowskiego, Czarnolas, dwór szlachecki, życie na dworze szlacheckim, charakterystyka człowieka renesansu, cechy modlitwy, pojęcia: renesans, humanizm, składnia zdania pojedynczego, części zdania

■ Tematy:

- Jak współcześnie napisałby swój tekst Jan Kochanowski?
- Detektyw na tropach kolejnych adresów Jana Kochanowskiego.

- Mój dom mówi o mnie.
- Mieszkać w gnieździe?
- Modlitwa człowieka renesansu. Jaki jestem, jaki chciałbym być?
- Gdy tracę dom... O konsekwencjach bezdomności.
- Przypomnienie poznanych części zdania. Ćwiczenia.

■ **Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:**

- translacja tekstu renesansowego na współczesną polszczyznę; konkurs na najlepsze „tłumaczenie” renesansowego wyznania (praca ze słownikiem, ćwiczenia słownikowe),
- omówienie biografii Jana Kochanowskiego – szukanie powiązań pomiędzy miejscami, w których przebywał poeta i kolejnymi zajęciami, którym się oddawał (praca z mapą i osią chronologiczną, odgrywanie ról),
- ustalanie definicji pojęcia „humanista” w odniesieniu do biografii Kochanowskiego i definicji słownikowych, encyklopedycznych bądź tekstów wprowadzających. (praca z tekstem, miniwykład, mapa myślowa),
- rozmowa na temat: w jaki sposób miejsce, w którym mieszkamy, charakteryzuje nas; tworzenie dzieł plastycznych lub opisów, przedstawiających wyobrażony dom, który charakteryzuje ucznia; omówienie prac na forum. (dyskusja, metoda aktywności kreatywnej),
- charakterystyka podmiotu mówiącego w odniesieniu do miejsca jego zamieszkania, uzasadnienie twierdzenia: „Piotrek powiedział: Podmiot mówiący w tekście i Jan Kochanowski to jedna osoba”; zebranie argumentów; omówienie kontekstu historycznego (dwór szlachecki, Czarnolas, życie poety – *nawiązanie do lekcji bądź połączenie scenariuszy z H.1, H.4*) – (wyszukiwanie fragmentów w biografii i tekście – praca w parach – wskazywanie zbieżności)
- wyjaśnienie pojęcia „mieszkać w gnieździe ojczystym” w kontekście biografii i twórczości autora (heureza),
- omówienie wartości istotnych dla człowieka renesansowego (praca z tekstem, heureza),

- analiza formalna tekstu – wskazanie cech modlitwy; omówienie związku formy tekstu z jego treścią (praca z tekstem, heureka),
- stawianie hipotez dotyczących podmiotu mówiącego: jakie konsekwencje mogłyby wyniknąć dla niego z utraty domu? (analiza przypadku),
- ćwiczenia gramatyczne na podstawie sporządzonych przez uczniów tekstów; analiza zdań utworzonych w opisach domów rodzinnych, odnajdywanie części zdania – rozbudowywanie tekstu o brakujące przydawki, dopełnienia czy okoliczniki; wykorzystanie ćwiczeń podręcznikowych. (praca samodzielna, praca w parach).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- zna elementy biografii Jana Kochanowskiego,
- odnajduje na osi czasu Renesans,
- charakteryzuje człowieka renesansowego,
- wymienia wartości ważne dla człowieka renesansu i człowieka współczesnego,
- wyjaśnia powód użycia pojęcia „gniazdo” w utworze,
- odnajduje w utworze cechy formalne modlitwy,
- opisuje niebezpieczeństwa i problemy wynikające z utraty domu,
- wykonuje ćwiczenia redakcyjne w odniesieniu do poznanych części zdania.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- ocena pracy na lekcji: karta aktywności ucznia,
- samoocena uczniowska: karta samooceny,
- ocena pracy domowej: Opisz swój dom lub dom Twoich marzeń /Przygotuj opowieść o Twoim domu lub domu Twoich marzeń.

P.2 Gniazdo: zamek, pałac, dwór, dom

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- zna słownictwo, dotyczące domu i mieszkania,
- różnicuje użycie słownictwa w zależności od momentu historycznego, do którego się odwołuje.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- poznaje słownictwo związane z różnymi typami domów i ich wyposażenia,
- grupuje poznane pojęcia zgodnie z ich występowaniem i czasem historycznym, do którego się odnoszą,
- poznaje frazeologizmy ze słowem „dom”.

■ Treści:

- słownictwo dotyczące domu i jego wyposażenia, różne typy domostw, charakterystyczne dla historii Polski, przykłady historyczne i współczesne typów domostw w Polsce, frazeologizm.

■ Tematy:

- Rodzaje domów.
- Budujemy dom.
- Mieszkać w gnieździe. Frazeologizmy o domu.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- przygotowanie słownika ilustrowanego, przedstawiającego słownictwo dotyczące danego typu domu i wyposażenia domu. (praca w grupach, tworzenie plakatów),
- umiejscowienie typu domu na osi czasu; omówienie kontekstów historycznych. (praca z osią czasu),
- prezentacja i omówienie frazeologizmów z wyrazem „dom” (ćwiczenia słownikowe, praca w parach – rozsypanka wyrazowa).

■ **Osiągnięcia uczniów:**

Uczeń:

- opisuje domostwo danego typu z użyciem właściwego słownictwa,
- przyporządkowuje poznane słowa, uwzględniając historyczny kontekst.

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

- cena ćwiczeń wykonywanych na zajęciach – opracowanie rozsypanki wyrazowej,
- cena sporządzonego opisu domu, właściwe chronologiczne przypisanie poznanych pojęć na osi chronologicznej.

Magdalena Swat-Pawlicka

P.3 Rozmowa z drzewem

■ **Cel ogólny:**

Uczeń:

- opracowuje zaproszenie,
- przeprowadza analizę i interpretację renesansowego tekstu literackiego.

■ **Cele szczegółowe:**

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem renesansowy utwór,
- rozpoznaje wpisanego w tekst literacki nadawcę i odbiorcę,
- formułuje zaproszenie,
- stosuje poprawnie wielkie litery w formułach grzecznościowych,
- odnosi się do przedstawionej tezy i formułuje argumenty,
- odróżnia mowę zależną i niezależną,
- przekształca tekst zapisany w mowie zależnej i niezależnej,
- uczeń stosuje zasady dotyczące pisowni wyrazów z rz, ż.

■ **Treści:**

forma zaproszenia, analiza fraszki Jana Kochanowskiego *Na lipę*, pojęcia: personifikacja /uosobienie/, archaizm, mowa zależna i niezależna, pisownia wyrazów z rz, ż

■ **Tematy:**

- Jak współcześnie napisałby swój tekst Jan Kochanowski?
- Ja, lipa, zapraszam Cię, gościu... Redagowanie zaproszenia.

■ **Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:**

- translacja tekstu renesansowego na współczesną polszczyznę; prezentacja „Ja, czarnoleska lipa...” (odgrywanie ról, praca ze słownikiem, ćwiczenia słownikowe),
- zapisanie przekształconego tekstu – ćwiczenia dotyczące przekształcania mowy niezależnej w zależną. (praca samodzielna),
- opracowanie zaproszenia kierowanego przez lipę do gościa i odpowiedzi na nie; prezentacja w postaci dialogu bądź odczytanie opracowanych testów (drama, scenki),
- obrona bądź obalenie hipotezy „Piotrek mówi: To nie lipa tak naprawdę przemawia do nas w wierszu, ktoś się za nią ukrywa”, zebranie argumentów (dyskusja).

Po zajęciach P.1

- Połączenie informacji wynikających z analizy fraszki *Na dom w Czarnolesie i Na lipę*. Opracowanie listy zalet płynących z mieszkania w czarnoleskim domu w pobliżu lipy. (praca w parach, prezentacja, opracowanie reklamy turystycznej)
- Przypomnienie /wprowadzenie/ zasad dotyczących pisowni wyrazów z rz, ż. Ćwiczenia ortograficzne. (praca w grupach - sporządzenie plakatów, praca samodzielna)

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- projektuje i wypisuje zaproszenie/ wypełnia schemat zaproszenia,
- redaguje dialog człowieka i drzewa,
- określa swoją opinię na temat tezy i formułuje argument w obronie swojego stanowiska,
- przekształca tekst z wykorzystaniem wiedzy o mowie zależnej i niezależnej,
- świadomie stosuje zasady pisowni z rz, ż.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- ocena zaprojektowanych i wykonanych zaproszeń,
- ocena pracy na lekcji: dyskusja punktowana.

Magdalena Swat-Pawlicka

P.4 Wśród wonnych roślin

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje słownictwo związane z polską florą (drzewa i zioła),
- poznaje przykłady polskich roślin,

- określa różnice między roślinnością kraju, w którym przebywa, a roślinnością w Polsce.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- opisuje właściwości wybranych roślin rosnących w Polsce,
- poznaje termin „ziołolecznictwo”,
- poznaje zielniki i atlasy flory polskiej i źródła internetowe,
- określa, które z poznanych roślin występują w kraju jego pobytu.

■ Treści:

- nazwy ziół i roślin leczniczych rosnących w Polsce, termin „ziołolecznictwo”.

■ Tematy:

- O korzyściach płynących z obecności roślin.
- Rodzaje roślin i ziół leczniczych.
- Z ziołami i roślinami w kuchni.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- przed lekcją: Na następne zajęcia przynieść materiały przygotowane z dostępnych Ci źródeł, przedstawiające lecznicze rośliny i zioła polskie,
- omówienie korzyści wynikających z przebywania w bliskości lipy czarnoleskiej – bohaterki fraszki J. Kochanowskiego (odgrywanie roli, monolog),
- prezentacja książek, rycin, fotografii przedstawiających rośliny i zioła lecznicze, występujące w Polsce (miniwykład, prezentacja Power Point, praca z tekstem – atlasy flory polskiej, fotografie, ryciny, albumy),
- omówienie korzyści wynikających z dobrej znajomości roślin i ziół leczniczych, opracowanie tekstu o charakterze perswazyjnym (praca w grupach – prezentacja),

- opracowanie jednego przepisu kulinarnego, w którym wykorzystane zostaną zioła lub rośliny rosnące w Polsce (plakat).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- nazywa różne gatunki drzew i ziół polskich,
- opisuje lecznicze działanie ziół,
- tłumaczy znaczenie ziołolecznictwa,
- rysuje wybraną roślinę (zioło lub drzewo)
- sporządza opis/ notatkę na temat leczniczego działania wybranej rośliny.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- ocena pracy domowej lub pracy na zajęciach: Opracuj stronę z zielnika, w której przedstawiś wybrane drzewo lub zioło rosnące w Polsce.
- ocena pracy domowej lub pracy na zajęciach: Jesteś zielarzem – zachęć innych do korzystania z dóbr natury.

Magdalena Swat-Pawlicka

P.5 Zdrowie

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- posługuje się formą listu z zastosowaniem zwrotów grzecznościowych,
- tworzy wypowiedź związaną z poznanym utworem literackim, poprzedzoną analizą i interpretacją tekstu.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- redaguje list, stosując formuły grzecznościowe,
- prezentuje wartości, istotne dla człowieka renesansu,
- porównuje istotne dla podmiotu mówiącego wartości z wartościami człowieka współczesnego,
- przedstawia istotne dla niego wartości i uzasadnia swój wybór,
- określa znaczenie zdrowia dla człowieka współczesnego.

■ **Treści:**

- list, formuły grzecznościowe, analiza i interpretacja fraszki J. Kochanowskiego *Na zdrowie*, fraszka, charakterystyka człowieka renesansu.

■ **Tematy:**

- Jak współcześnie napisałby swój tekst Jan Kochanowski?
- List do naszego zdrowia.

■ **Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:**

- translacja tekstu renesansowego na współczesną polszczyznę, prezentacja tłumaczenia: „Ja, człowiek renesansu...” (odgrywanie roli, praca ze słownikiem, ćwiczenia słownikowe),
- określenie, jaką wartość stanowi dla podmiotu mówiącego zdrowie (praca z tekstem, heureka, tworzenie mapy myślowej),
- pisanie listu do zdrowia – ”O czym chciałbym powiedzieć swojemu zdrowiu?”; omówienie zasad pisania listów z zastosowaniem formuł grzecznościowych (miniwykład, ćwiczenia redakcyjne, praca samodzielna),
- prezentacja opinii na temat stosunku współczesnego człowieka do zdrowia. porównanie zachowań współczesnych ludzi i stanowiska człowieka renesansu (praca w grupach, plakat).

Po zajęciach P.1 i P.3

- Omówienie wartości istotnych dla człowieka renesansowego na podstawie tekstów *Na dom w Czarnolesie, Na Lipę, Na zdrowie* (praca z tekstem, heureka)

■ **Osiągnięcia uczniów:**

Uczeń:

- pisze poprawnie list, stosując zwroty grzecznościowe,
- świadomie stosuje wielką literę w liście,
- określa znaczenie zdrowia w życiu człowieka,
- wyjaśnia, dlaczego dla człowieka renesansu zdrowie było wartością.

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

- ocena pracy na zajęciach: mapy myślowej, wykonanych ćwiczeń, pracy w grupach – plakatu,
- samoocena ucznia – karty samooceny.

Aleksander Pawlicki

H.1 Życie codzienne w dworze szlacheckim

■ **Cel ogólny:**

Uczeń:

- poznaje życie codzienne szlachty w epoce wczesnonowożytnej.

■ **Cele szczegółowe:**

Uczeń:

- poznaje pojęcie szlachty w kontekście podziałów społecznych w dawnym społeczeństwie,
- wskazuje specyficzne wzory zachowań szlachty (wojna i polityka),
- opisuje obyczaj szlachecki.
- opisuje dwór szlachecki.

■ Treści:

- specyfika podziałów w społeczeństwie stanowym (pojęcie społeczeństwa stanowego wprowadzane według uznania nauczyciela) – różne prawo dla różnych grup, tendencje do zamykania się grup, różnice obyczajowe związane np. z dostępnością wolnego czasu, pojęcia: obywatel/poddany, formy samorządu szlacheckiego (pojęcie sejmiku), pospolite ruszenie, wygląd zabudowań dworskich, rytm dnia/rytm roku na dworze szlacheckim, wybrane święta polskie i obyczaje z nimi związane.

■ Tematy:

- Różnie urodzeni – różnie uprawnieni. Porównanie naszego społeczeństwa ze społeczeństwem dawnym (stanowym).
- „Moi chłopci”. Jak wyglądają relacje szlachcica i jego poddanych?
- Na sejmiku.
- Kalendarz szlachecki (prace gospodarskie i ważne święta).
- Święta polskie w dawny sposób odbywane.
- Architektura dworu szlacheckiego.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- podziały społeczne we wczesnonowoczesnej Rzeczypospolitej (rozmowa nauczająca),
- nauczanie pojęć dotyczących społeczeństwa stanowego (wnioskowanie dedukcyjne z ogólnej definicji),
- analiza tekstów pamiętnikarskich i ikonografii, wybranych fragmentów prac etnograficznych,

- przygotowanie ilustrowanego dwunastomiesięcznego kalendarza polskiego szlachcica,
- budowanie makiety dworu szlacheckiego w oparciu o materiał ilustracyjny.

■ Osiągnięcia uczniów:

- uczniowie posługują się pojęciami szlachta, dwór, obywatel/poddany, sejmik,
- uczniowie rozpoznają specyficzne cechy dworu szlacheckiego,
- omawiają przejawy uprzywilejowanej pozycji szlachty.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- praca domowa: narysuj komiks „Dzień z życia szlachcica”, w którym uwzględnisz rozmaite miejsca, w których szlachcic może się znaleźć i rozmaitych ludzi, których może napotkać,
- arkusz samooceny uczniowskiej.

Aleksander Pawlicki

H.2 „Spichlerz Europy”, czyli jak szlachta gospodarowała

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje charakter produkcji folwarcznej i miejsce Rzeczypospolitej w systemie gospodarczym Europy.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- poznaje ekonomiczny kontekst funkcjonowania społeczeństwa stanowego, podział pracy i rodzaje zależności między przedstawicielami stanów, opisują rolniczy charakter gospodarki polskiej i pozycję Gdańska jako portu nadbałtyckiego/nadwiślańskiego i ośrodka wymiany,
- wyjaśnia zależności między Polską a rynkami północnej Europy, wyjaśniają znaczenie ostentacyjnej konsumpcji warstw wyższych.

■ Treści:

- pojęcie folwarku, pańszczyzna, produkty typowego folwarku, dominacja gospodarki wiejskiej – słabość miast w Rzeczypospolitej, główne produkty eksportowe, rola Gdańska („Chłńska”), szlachecka wizja Polski, jako „spichlerza Europy”, „zastaw się, a postaw się” – wzory konsumpcji polskiej szlachty.

■ Tematy:

- Życie codzienne chłopów.
- Ze zbożem do Gdańska i dalej.
- Na co ludzie wydają pieniądze?

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- charakterystyka ogólna gospodarka folwarcznej (rozmowa nauczająca),
- sytuacja chłopów (analiza przypadku przez zaprzeczenie – Klemens Janicki),
- analiza tekstów źródłowych,
- związki handlowe Rzeczypospolitej i Europy (praca z mapą),
- wzory konsumpcji właściwe różnym grupom społecznym (burza mózgów i dyskusja).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- posługuje się pojęciami folwark, pańszczyzna, „spichlerz Europy”

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

- praca domowa: „Śladami polskich towarów”. Czy w pobliżu mojego miejsca zamieszkania mogły pojawiać się w czasach nowożytnych towary z Polski?
- samodzielna analiza opracowanego językowo tekstu źródłowego autorstwa polskich arian zawierającego postulaty równościowe w odniesieniu do chłopów i szlachty – na czym polega oryginalność przedstawionych tam poglądów?
- arkusz samooceny ucznia.

Aleksander Pawlicki

H.3 Kultura złotego wieku

■ **Cel ogólny:**

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie złotego wieku i podaje przejawy wielkości kultury Rzeczypospolitej w wieku XVI.

■ **Cele szczegółowe:**

Uczeń:

- poznaje pojęcia humanizmu, renesansu wawelskiego, mecenatu, przykłady architektury renesansowej poza Krakowem (np. ratusz w Poznaniu),
- potrafi uzasadnić, odwołując się do przykładów, uznanie wieku XVI za „złoty wiek”, charakteryzują postaci: Jana Kochanowskiego i Mikołaja Kopernika,
- opisuje rolę mecenasa odwołując się do mecenatu królewskiego w Krakowie, dostrzega, że pojęcie złotego wieku odnosi się do dziejów społeczno-politycznych i gospodarczych, a nie tylko do dziejów kultury.

■ Treści:

- cechy wyróżniające sztukę renesansową. Wawel: przebudowa – krużganki i kaplica Zygmuntowska. Znaczenie Wawelu w historii Polski (nekropolia królewska). Wpływy włoskie (królowa Bona). Mecenat królewski, mecenat prywatny (np. Jan Zamoyski). Przykłady twórczości literackiej (poeci dworzanie) i naukowej (krąg związany z Akademia Krakowską) w Polsce XVI wieku. Znaczenie odkrycia Mikołaja Kopernika. Związki między rozwojem kultury a wolnościowym ustrojem politycznym i gospodarczym powodzeniem szlachty.

■ Tematy:

- Wawel odmieniony.
- Artysta i jego mecenas.
- Królowa Bona i włoszczyzna nie tylko na stole.
- Wstrzymał Słońce, ruszył Ziemię.
- Czy złoty wiek musiał wypaść w wieku XVI?

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- europejski wymiar kultury renesansu, jako wynik wędrówki humanistów (rozmowa nauczająca, dyskusja),
- renesansowa architektura Wawelu (budowa makiety w oparciu o ikonografię),
- relacje między mecenasem a artystą (wywiad ze współcześnie żyjącym artystą, porównaniu w oparciu o informacje dostarczone przez nauczyciela),
- wpływy włoskie (rozmowa nauczająca; malujemy portret królowej Bony w manierze Arcimbolda),
- biografia Mikołaja Kopernika, wyzwanie, jakim było dokonane odkrycie i jego publikacja (drama),
- geneza złotego wieku (dyskusja, analiza SWOT).

■ Osiągnięcia uczniów

Uczeń:

- charakteryzuje złoty wiek dziejów polskich łącząc w narracji wybrane przez siebie informacje dotyczące kultury, społeczeństwa i gospodarki,
- opisuje Wawel renesansowy.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- arkusz samooceny.

Aleksander Pawlicki

H.4 Z dala od spraw światowych, czyli renesansowy ideał życia

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje ideał życia ziemiańskiego przeciwstawiony życiu dworskiemu.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- przedstawia cechy życia dworzanina królewskiego i życia ziemianina „uprawiającego łan ojczysty”,
- ocenia oba ideały i dostrzega ich niebezpieczeństwa (w tym porzucenie spraw światowych, jako obojętność na sprawy publiczne).

■ Treści:

Charakterystyka życia na dworze krakowskim (ze szczególnym uwzględnieniem mody włoskiej i kwestii obyczajowych oraz dworu, jako centrum gry politycznej). Cechy wiejskiej idylli u autorów szlacheckich. Pojęcie humanizm szlacheckiego. Cnota umiarkowania we wszystkim. (Ew. wprowadzenie postaci Mikołaja Reja i jego człowieka poczciwego.)

■ **Tematy:**

- Renesansowe mody, czyli nowinki na Wawelu (o strojach, chorobach i perfumach).
- „Nie dbam o skinienie żadne”? Życie codzienne sekretarza królewskiego.
- Pochwała życia wiejskiego.

■ **Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:**

- analiza tekstów źródłowych (fragmenty elegii V i XIII Jana Kochanowskiego, możliwie w tłumaczeniach nam współczesnych lub uwspółcześnionych, fragmenty Żywota człowieka poczciwego Mikołaja Reja),
- wykorzystanie informacji o życiu dworskim i polityce uprawianej na dworze w epoce nowożytnej w kraju pobytu (budowa analogii),
- analiza fragmentów filmografii (*Królowa Bona*, reż. Janusz Majewski, 1980).
- analiza ikonografii,
- debata w stylu oksfordzkim za i przeciw tezie: „Przeżyje życie szczęśliwie i uczciwie ten, kto dbać będzie tylko o własny ogródek”.

■ **Osiągnięcia uczniów:**

Uczeń:

- opisuje wzór ziemianina i wzór dworzanina, jako konkurencyjne wzory życia renesansowego.

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

- Napisz dialog, w którym stary dworzanin będzie próbował przekonać młodego szlachcica, dopiero co przybyłego ze wsi na Wawel, żeby czym prędzej porzucił Kraków i myśli o karierze – młodzieniec zaś owym namowom będzie się opierał.

ZESTAW – Zbigniew Herbert „Pan od przyrody”

KIERUNKI INTERPRETACYJNE

P.1 Lekcja biologii lekcją życia

P.2 O eleganckim profesorze

P.3 Uczniowie

KONTEKSTY HISTORYCZNE

H.1 „Drugi rok wojny”, czyli kto zabił pana od przyrody?

H.2 „Inna szkoła”, czyli wojenne losy dzieci

MAPA/OŚ CZASU

M.1 Lwów

M.2 Katyń

M.3 Auschwitz

O.1 1940

O.2 1939-1945

TREŚCI PODSTAWY PROGRAMOWEJ

PP.1 Polska i Polacy w II wojnie światowej/opisuje życie ludności na okupowanych terytoriach Polski

z uwzględnieniem losów ludności żydowskiej (→H.1, →H.2)

PP.2 Kręgi tematyczne: Życie codzienne: ubranie i moda (→ P.2)

PP.3 Kręgi tematyczne: Życie codzienne: moja klasa i szkoła (→ P.1)

PP.4 opisywanie wydarzeń, swoich przeżyć i doświadczeń (→P.1)

PP.5 rozumienie utworów literackich (zwłaszcza pisane współczesną polszczyzną) i innych tekstów kultury (→ P.1)

PP.6 czytanie na głos, prawidłowe akcentowanie wyrazów (→ P.1)

Magdalena Swat-Pawlicka

P.1 Lekcja biologii lekcją życia

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- rozumie utwór literacki (na poziomie dosłownym i metaforycznym),
- formułuje pytania dotyczące otaczającego nas świata.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- doskonali umiejętność głośnego czytania ze zrozumieniem,
- tworzy opis sytuacji i postaci w odniesieniu do własnych doświadczeń,
- poznaje kontekst historyczny utworu i odczytuje utwór w jego perspektywie,
- dyskutuje formułując pytania o charakterze filozoficznym,
- rozpoznaje wpisanego w tekst literacki nadawcę i odbiorcę,
- stosuje w różnorodnych sytuacjach wiedzę na temat zdań złożonych podrzędnie.

■ Treści:

- fragmenty biografii Z. Herberta, historia Kresów – kontekst II wojny światowej, analiza i interpretacja wiersza Z. Herberta *Pan od przyrody*, życie i umieranie w perspektywie biologicznej, historycznej i filozoficznej, zdanie złożone podrzędnie, zdanie podrzędne przydawkowe, okolicznikowe, dopełnieniowe.

■ Tematy:

- Wybieramy i opisujemy lekcje najbardziej niezwykłe i ważne, w których uczestniczyliśmy.
- W jakim sensie lekcja biologii, na której bywał podmiot mówiący w wierszu, jest inna od wszystkich innych lekcji?
- Jak rozumie lekcję Pana od przyrody dziecko, a jak postrzega ją dorosły – o dwóch sposobach rozumienia świata.
- Każdy z nas jest żuczką we wszechświecie - opowieść o narodzinach, dorosłości i umieraniu.
- Na każdej lekcji możesz zadawać ważne pytania – o filozofowaniu na lekcjach biologii.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- tworzenie opisów (pisemnie bądź ustnie) najbardziej niezwykłych, zapamiętanych przez uczniów lekcji w kontekście pytania: Czego nauczyłem się na tej lekcji? Dlaczego była ona dla mnie ważna? Kiedy miała miejsce? Jakim człowiekiem byłem wtedy? (nacisk na komponowanie różnorodnych zdań złożonych). Omówienie wypowiedzi ze

wskazaniem na pozaszkolny / życiowy aspekt przyswajanej wiedzy (uczniowie starsi bądź zaawansowani językowo). (dyskusja, heureka),

- ćwiczenia gramatyczne na podstawie stworzonych tekstów. Rozbudowywanie zdań o zdania podrzędne przydawkowe, okolicznikowe i dopełnieniowe. Ćwiczenia gramatyczne podręcznikowe. (praca w parach),
- lektura tekstu *Pan od przyrody* i wyjaśnienie trudnych pojęć (praca ze słownikiem),
- określenie w przybliżeniu realiów historycznych, do których odwołuje się tekst główny i peryferyjny – poszukiwanie informacji w tekście. (praca z osią czasu) *możliwe odwołania do scenariusza H.1,*
- charakterystyka podmiotu mówiącego w wierszu ze wskazaniem na opozycję – dziecko/dorosły (praca w parach, karty pracy),
- wyszukiwanie i interpretacja przesłanek – czego nauczył się podmiot mówiący na lekcjach biologii i czym to zaowocowało? (umiejętność obserwowania świata we wszystkich jego przejawach, dostrzeganie tego, co niewidoczne, przełamywanie schematów myślowych uczniów (badanie martwej, choć ruszającej się nogi żaby), wskazywanie na opozycje – życie/ śmierć, dostrzeżenie specyfiki różnych etapów życia – narodziny/dzieciństwo/dojrzałość/ ojcostwo),
- łączenie informacji wyszukiwanych w tekście w ciąg przyczynowo-skutkowy i interpretacja zachowań. (partner do rozmowy, burza mózgów, technika „kolejność mówców”).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- przedstawia fakty historyczne, do których nawiązuje podmiot mówiący,
- wyjaśnia, jaką wiedzę wyniósł podmiot mówiący z lekcji biologii (poziom odczytania literalny i metaforyczny),
- tłumaczy, dlaczego wiersz można rozumieć jako opowieść o życiu i umieraniu
- rozumie słownictwo użyte w wierszu,

- w ćwiczeniach redakcyjnych wykorzystuje wiedzę o zdaniach złożonych podrzędnie.

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

- ocena pracy na zajęciach – tworzonych opisów,
- ocena kart pracy – pytania dotyczące podmiotu mówiącego w tekście,
- ocena aktywności na zajęciach – karta obserwacji aktywności uczniów.

Magdalena Swat-Pawlicka

P.2 O eleganckim profesorze

■ **Cel ogólny:**

Uczeń:

- poznaje słownictwo związane z eleganckim ubiorem i modą początku XX wieku.

■ **Cele szczegółowe:**

Uczeń:

- rozumie i stosuje słownictwo dotyczące ubioru, także archaizmy,
- odróżnia archaizmy od słownictwa stosowanego,
- tworzy charakterystykę zewnętrzną postaci.

■ **Treści:**

- słownictwo związane z ubiorem, charakterystyka zewnętrzna postaci, archaizm.

■ **Tematy:**

Charakterystyka zewnętrzna pana od przyrody:

- Co mówi ubiór o człowieku?
- Co czyni ludzi eleganckimi?
- W sklepie z ubiorem na początku XX wieku.

■ **Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:**

Jeśli lekcja nie została poprzedzona zajęciami P.1:

Określenie w przybliżeniu realiów historycznych, do których odwołuje się tekst główny i peryferyjny (praca z osią czasu)

Charakterystyka pana od przyrody (praca w parach, notatka lub karta pracy, namalowanie portretu i połączenie z opisem)

- analiza zdjęć przedstawiających postaci z epoki (praca w parach bądź grupach, przygotowanie plakatów z opisem zamieszczonych zdjęć),
- budowanie słownika pojęć związanych z ubiorem w odniesieniu do wcześniej przygotowanych portretów lub zdjęć z epoki (praca w grupach z zastosowaniem słownika lub internetu, tworzenie mapy mentalnej),
- dyskusja o znaczeniu słów „elegancja”, „szyk”,
- przygotowanie scenek przedstawiających zakupy w sklepie z eleganckim ubraniem (odgrywanie ról).

■ **Osiągnięcia uczniów:**

Uczeń:

- rozumie wprowadzone pojęcia dotyczące ubioru,
- rozpoznaje ubiór charakterystyczny dla początku wieku XX (dwudziestolecia międzywojennego),
- nazywa poszczególne części stroju osób na zdjęciach lub ilustracjach pochodzących z epoki,
- wskazuje archaizmy wśród poznanego słownictwa,

- sporządza charakterystykę zewnętrzną postaci,
- odróżnia ubiór elegancki, szykowny i uzasadnia swoje decyzje.

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

- ocena pracy w parach bądź w grupach – analiza sporządzonych obrazków i trafności dostosowanego i umieszczonego na nich słownictwa,
- ocena metodą pytań sprawdzających znajomość słownictwa,
- ocena przygotowanych scenek, przedstawiających sprzedaż i kupno eleganckiej odzieży,
- samoocena ucznia z zastosowaniem karty do samooceny (uczniowie starsi bądź zaawansowani językowo).

Magdalena Swat-Pawlicka

P. 3 Uczniowie

Nawiązania – scenariusz odwołujący się do utworu J. Twardowskiego „W klasie”

■ **Cel ogólny:**

Uczeń:

- odczytuje tekst literacki w odniesieniu do własnych doświadczeń,
- charakteryzuje postaci.

■ **Cele szczegółowe:**

Uczeń:

- opowiada o własnych doświadczeniach,
- opisuje ludzi i sytuacje,

- poznaje słownictwo dotyczące świata uczniowskiego i wystroju sali lekcyjnej,
- dokonuje charakterystyki porównawczej uczniów (także z bohaterem wiersza Z. Herberta *Pan od przyrody* – cel możliwy do realizacji jedynie po zajęciach P.1).

■ Treści:

- słownictwo dotyczące sali lekcyjnej i ucznia, charakterystyka postaci, interpretacja wiersza J. Twardowskiego *W klasie*, gwara uczniowska.

■ Tematy:

- Ja jako uczeń opisanej klasy.
- Opisujemy uczniów w klasie / Portret mojej klasy.
- Poznanie słownictwa związanego z charakterystyką uczniów oraz sali lekcyjnej.
- Porównanie ucznia w wierszu Z. Herberta *Pan od przyrody* z klasą przedstawioną przez Ks. J. Twardowskiego (*temat możliwy do realizacji jedynie po zajęciach P.1*).

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- dokonanie autocharakterystyki: "Ja jako uczeń" /plakat – określanie cech na plakacie przedstawiającym portret lub odrysowaną dłoń ucznia (możliwe dwa warianty – odwołujemy się do rzeczywistości klasy na lekcji lub klasy w danej szkole); rozsypanka (koperta z pozytywnymi cechami klasy i uczniów).
- opisywanie klasy – uczniowie odpowiadają na pytanie – Jaka jest moja/nasza klasa? Jacy jesteśmy dla siebie? (możliwe dwa warianty – odwołujemy się do rzeczywistości klasy na lekcji lub klasy w danej szkole); w zależności od wyboru wariantu:
  - praca w grupach – tworzymy portret/ fotografię naszej klasy,
  - praca samodzielna – uczeń tworzy portret swojej klasy lub opisuje fotografię klasy, przyniesioną na zajęcia.
  - rozsypanka (koperta z pozytywnymi cechami klasy i uczniów).

- sporządzenie opisu miejsca: „Jaka jest moja sala lekcyjna?” (sporządzenie w grupach kartek z nazwami miejsc i przedmiotów w sali lekcyjnej, umieszczanie przygotowanych nazw przedmiotów w sali lekcyjnej, mapa myślowa, opis fotografii lub sporządzonej ilustracji),
- wyjaśnienie trudnych słów użytych w tekście literackim; wprowadzenie pojęcia „gwara uczniowska”,
- porównanie klasy opisanej w wierszu ze sporządzonymi na lekcji charakterystykami; wskazanie na podobieństwa w zachowaniu dzieci i w relacjach, jakie ich łączą. (partner do rozmowy, praca w parach, dyskusja).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

Nazywa cechy kolegów i koleżanek z klasy:

- nazywa i określa relacje między uczniami w swojej klasie,
- charakteryzuje siebie jako ucznia,
- wyjaśnia znaczenie słów użytych w tekście literackim,
- wie, co to jest gwara uczniowska.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- ocena pracy domowej: Przeprowadź wywiad z rodzicami lub dziadkami na temat ich wspomnień szkolnych. Przygotuj się do wypowiedzi o szkole Twoich rodziców lub dziadków.

Aleksander Pawlicki

H. 1 „Drugi rok wojny”, czyli kto zabił pana od przyrody

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje losy obywateli polskich w czasie II wojny światowej: jeńców i ludności cywilnej na terenach okupowanych przez Niemcy i Związek Sowiecki.

■ **Cele szczegółowe:**

Uczeń:

- poznaje konteksty historyczne utworu literackiego,
- umieszcza opisane postaci w czasie i przestrzeni,
- pisuje losy obywateli polskich analizując możliwe okoliczności śmierci Herbertowskiego „pana od przyrody”,
- podejmuje próbę wyjaśnienia przyczyn polityki hitlerowskiej i sowieckiej w Polsce,
- opisuje specyfikę sytuacji obywateli polskich narodowości żydowskiej pod okupacją hitlerowską.

■ **Treści:**

- dyskryminacja i eksterminacja warstw społecznych i grup narodowościowych przez nazistów i komunistów, wywózki i masowe przemieszczenia ludności, terror, metody postępowania specyficzne dla reżimów totalitarnych (bez wprowadzania pojęcia totalitaryzm)

■ **Tematy:**

- Zbrodnia katyńska.
- Dlaczego okupanci uderzyli w polskich inteligentów?
- Losy Polaków na Wschodzie.
- Obozy koncentracyjne i łagry.
- Holokaust na ziemiach polskich.

■ **Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:**

- podstawowe informacje o okupacjach hitlerowskiej i sowieckiej w okresie drugiej wojny światowej (rozmowa nauczająca, gromadzenie informacji w grupach na podstawie dostarczonych materiałów, podręcznika, internetu, jigsaw-puzzle jako metoda integracji informacji zebranych przez poszczególne grupy zadaniowe),
- interpretacja utworu w warstwie historycznej „kim są łobuzy od historii?” (burza mózgów, analiza hipotez),
- umieszczenie wiersza w kontekście lwowskiej biografii autora (rozmowa nauczająca),
- analiza materiału fotograficznego pokazującego terror hitlerowski i sowiecki,
- rozmowa ze świadkiem historii (*post factum* krytycznie komentowana), analiza publikowanych przekazów wspomnieniowych (pod kierunkiem nauczyciela),
- podziały ziem polskich po 17 września, miejsca kaźni, kierunki przemieszczeń ludności (praca z mapą).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- uczniowie opisują podział ziem polskich przez agresorów w roku 1939 r.,
- wskazują podobieństwa i różnice w polityce okupantów,
- znają pojęcie Holokaust,
- znają miejsca męczeństwa: Auschwitz i Katyń.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- samodzielne zaplanowanie i przygotowanie portfolio np. „Losy Polaków na Wschodzie” albo „Holokaust na ziemiach polskich”,
- drama: „pan od przyrody w drugim roku wojny” pisze list do rodziny,
- w grupach starszych i językowo zaawansowanych: wypracowanie albo plan wypowiedzi ustnej nt. „*Nie mogę przypomnieć sobie jego twarzy...Dlaczego powinniśmy pamiętać ofiary II wojny światowej?*”,
- arkusz samooceny uczniowskiej (mikroilustracja).

H.2 „Inna szkoła”, czyli wojenne losy dzieci

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje losy obywateli polskich w czasie II wojny światowej.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

- omawia losy dzieci żydowskich w getcie i historię dzieci Zamojszczyzny,
- opisuje oświatę podziemną,
- wyjaśnia wpływ warunków wojennych (głód, strach, przesiedlenia, sieroctwo) na rozwój dziecka,
- podaje przykłady udziału dzieci w walkach zbrojnych.

■ Treści:

- charakterystyka egzystencji rodziny / dziecka w czasie wojny totalnej, przyczyny Holokaustu, eksterminacja ludności żydowskiej, hitlerowskie uzasadnienia polityki wobec Polaków, pojęcie rasizmu, różnorodność losów dzieci zamojskich (germanizacja – wywózka do obozów koncentracyjnych), organizacja oświaty podziemnej i jej znaczenie, dzieci i młodzież w działaniach państwa podziemnego – mały sabotaż, dzieci w powstaniu warszawskim.

■ Tematy:

- Pod sztandarem Króla Maciusia. Dom Sierot Janusza Korczaka w getcie warszawskim.
- Tragedia dzieci zamojskich.
- Tajne komplety.

- Udział harcerzy w powstaniu warszawskim.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- podstawowe informacje o okupacjach hitlerowskiej i sowieckiej w okresie drugiej wojny światowej (rozmowa nauczająca, gromadzenie informacji w grupach na podstawie dostarczonych materiałów, podręcznika, internetu, jigsaw-puzzle, jako metoda integracji informacji zebranych przez poszczególne grupy zadaniowe),
- różnice między naszym i wojennym dzieciństwem (metoda metaplanu),
- dzieci w getcie (analiza fragmentów filmu *Korczak* Andrzeja Wajdy),
- realia życia okupacyjnego z perspektywy dziecka (rozmowa ze świadkami historii),
- analiza źródeł (materiał fotograficzny, pamiętniki, korespondencja).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- opisuje życie obywateli polskich w okupowanym kraju odwołując się do doświadczeń osób, których dzieciństwo przypadło na ten okres,
- posługuje się pojęciami: getto, rasizm, terror, tajna oświata.

■ Sposób ich sprawdzenia:

- przygotowane w grupach inscenizacje dotyczące poznanych wydarzeń,
- arkusz samooceny uczniowskiej.